زندگی کی کشش

ہیروشیو کاٹی

آفتاب احمد سومرو
[illegible]
سنڌ
۱۹۸۳،۱،۲۵

زندگي ۽ ڪشمڪش

ڪهاڻيون

هيرو شيوڪاڻي

قيمت ۵ روپيا

ڪنول پبلشرس
حيدرآباد سنڌ

Zindgi ain Cactus (Short stories) By
Hero Shew Kani
Copies- One thousand
Title Design- Ayaub Gaad
Paper- Mechinical paper
Year- 1981 Febuary
Printer- Perfect Printers 474 Shadar Hyd.
Publisher- Kanwal Publishers c/o
Perfect Printers Sadar Hyd.
پاران ايم ايچ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

○ هي ڪتاب هيرو شيوڪاڻي جي بهترين ڪهاڻين جو ميڙ آهي. هيري زندگي جي هر پهلوءَ کي چڱي نموني ڏٺو، وائسي، سوچي لوچي پوءِ ڪهاڻيون تخليق ڪيون آهن. ان ڪري اهو چوڻ غلط نه ٿيندو ته سندس هر ڪهاڻي شاهڪار آهي. ان ۾ ڪو وڌاءُ نه ٿيندو ته هيري جو شمار هند جي عظيم ڪهاڻيڪارن ۾ ٿئي ٿو. هن ڪهاڻي جي صنف تي ڳوڙهو ابياس پڻ ڪيو آهي ۽ جنهن جي لاهين چاڙهين کي پنهنجي ڪهاڻين ۾ چڱي نموني ڇنڊيو آهي.

اسان جي پروگرام ۾ ايندڙ ڪتاب: "دنيا جي عظيم ليکڪن جا پنهنجي محبوبائن ڏانهن لکيل خط" آهي- اهو ڪتاب 'پريمپتر' نالي اوهان جي آڏو ايندو.

ڪهاڻيون

سرابيل ستارن جي دوري ٥

بيابان جو هڪ اڏ وڻ ٢٢

زندگي ۽ ڪشش ٣٢

پورٽريٽ هڪ پيءُ جو ٤٢

آتم هتيا ٥٦

لئمپ پوسٽ جي روشنيءَ ۾ ٧٠

خوف ٨٧

سراپيل ستارن جي دوري

شاردا جي هن پوئين خط منهنجيءَ دل کي اصل نپوڙي ڇڏيو آهي، لکي ٿي: ”پريم، اسانجي اها ملاقات ڇا صرف اتفاق هئي ته اسين پوءِ، هن زندگيءَ ۾ شايد ڪڏهن به نه گڏجون؟ اڄ ڇهن مهينن بعد، وري ڪڏهن به نه گڏجڻ جو هي تکو احساس، منهنجو من نه قبولڻ لاءِ ڦٿڪي رهيو آهي، پر هزارن ميلن جي هيءَ دوري، هي مفاصلو، مان ڪئن ٻلجي سگهان، ڪئن وساريان، ان ٻڌارت کي مان ڪئن انڪاريان؟“ ۽ هن پيون به ڪيتريون ڳالهيون ساڳئي جذباتي نوع ۾ لکيون آهن، جيئن هوءَ گذريل ڇهن مهينن کان لکندي رهي آهي. ليڪن هن پوئين خط ته منهنجي اندر طوفان پيدا ڪري ڇڏيو آهي. جيون ۾ ڪڏهن به نه گڏجڻ جو اڇاتل خوف، هڪ لتايل سچ، جنهن کان مان گذريل ڇهن مهينن کان ڀڄندو رهيو آهيان، هن خط مان ابري، ساڪار ٿي آيو آهي، تنهن مان وسهڻ لڳو آهن ته مان سچ پچ هاڻ شاردا سان ڪڏهن به گڏجي نه سگهندس!

خط جي ڪنڊ تي، ڏسان ٿو ته ارناڪولم لکيل آهي،

۽ اڄ ڪاڻ ته ڏينهن اڳ جي تاريخ شاردا جي موٽي ۽ جهڙن هندي اکرن ۾ لکيل. ارناڪولم! دوريءَ جي پيمانڪتا منهنجي ذهن ۾ سخت تيئي لڳي. سچ ته اجمير ۽ ارناڪولم جو پاڻ ۾ ڪهڙو تعلق! هزارن ڪلوميٽرن جو هي سفر! شاردا ۽ مان! انهن سلسلن کي وري سمجهڻو پوندو. ڪير آهي اها شاردا، جو آهي اها شاردا، ارناڪولم جي هاير سيڪنڊري اسڪول جي ماستريائي مس شاردا ممال، مون لاءِ 'شاردا' ڪيئن بڻجي ويئي، جو بڻجي ويئي! اهو به هڪ اتهاس ٿي ته آهي. منهنجو پنهنجو اتهاس، ننڍو اتهاس، منهنجي سمرتيءَ جو هڪ اٽوٽ انگ.

اتهاس —

اتهاس جون ڪي ڪڙيون ——

—— پارت جو ڪو مکيه شهر. ان شهر جي ڪنهن ٽڪريءَ تي، هڪ ڪاليج ۾ ديش جي چونڊ ماسترن ماستريائين جو هڪ مهيني لاءِ ريفريشر ڪورس. پهرين ٻن ٽن ڏينهن جي اچاتري واقفيت ۽ مسڪراهٽن جي ڏي-وٺ. ڪلاس ۾، ليڪچر هال ۾، 'ميس' ۾ هڪ ٻئي کي تورڻ پرکڻ جي پرڪريا ۽ چوٿين ڏينهن ساٿين جي پروفيسر سان بحث، بحث ۾ ٽڪراءُ ۽ ترشي ۽ ان بعد ڏي ٽائيم وقت ڪاليج جي لائونج ۾، ڪينٽيريا ڏانهن، الڳ الڳ رد-عمل.

انهيءَ وچ ۾ ڏکڻ ڀارت جي لڳمدڙ، هلڪي

سانوري رنگ جي هڪ سلوڻي ماسترياڻي اسٽرتا سان
وڏي اچي پڇي ٿي.
”توهانجو نالو ڪٿواڻي آهي، توهين سنڌي آهيو
نه؟“

”ڪٿواڻي نه، ڪٿواڻي“ مان ’ڪ‘ جي اچار تي زور
ڏيئي مسڪرائي ٿو ڏيان ۽ موٽ ۾ هوءَ به ڪجهه لڄي
ٿي مسڪرائي ٿي وهي.
”مي اِز سي-ايم شاردا ممال، هائير سيڪنڊري
اسڪول - ارناڪولم“

مان ٻئي هٿ ملائي نمسڪار جهڙو ڪجهه ڀاو
ٻڌايان ٿو. ان وچ ۾ بيرو ڪافيءَ جا پيالا کڻي ٿو اچي
مان هڪ پيالو هن ڏانهن وڌايان ٿو ۽ ٻيري کان ٻيو
وٺي، سندس ڀرسان ٻيٺل ٻيءَ ماسترياڻيءَ کي آڇيان ٿو
ته هي چوي ٿي: ”ڌ. مهرباني، هيءَ شربت لاءِ چئي
آئي آهي.“ ۽ پوءِ هو ڌيري ڌيري ڪافي ’سپ‘ ڪري
ڪري. ڪيفيٽيريا ۾ چڱو شور پرجي ويو آهي ڪي
ويٺا آهن، ڪي بيهي بيهي، چانهه، ڪافي يا شربت
پيئندي گذريل ليڪچر بابت ڳالهه، بحث ڪري رهيا
آهن. ڪي، رکي رکي مون ڏانهن جگيماسا سان نهارين
ٿا، ڇو جو اڄ منهنجي ئي هڪ سوال ساهتيه جي ان
پروفيسر کي ’پزالڊ‘ ڪري ڇڏيو هو.
”سچ، مسٽر ڪ - ڪٿواڻي، توهانجو سوال هن ويچاري
لاءِ مصيبت بڻجي پيو، ليڪن، توهانکي هڪدم ايڏو

ڪرؤنيل نہ تي وڃڻ ڪپي. اصل ۾ تہ اسين هتي ڪجهہ سکڻ آيا آهيون نہ.“ هوءَ چئي ڪجهہ حجت جي نوع ۾ ڪلي ٿي وهي ۽ پوءِ ڪافيءَ جي پيالي ۾ منهن کپائي، پنهنجو پاڻ، ان بابت مون وٽان ڪجهہ ٻڌڻ مان نٽائي ٿي چڏي.

”مونکي دک آهي، سچ، مون اهو سوال هن کان انڪري پڇيو جو مان خود ان بنسبت چٽو نہ هوس. ليڪن هن مونکي غلط ورتو. مان پهلا ان ۾ ڇا ٿو ڪري سگهان؟“

ان وچ ۾ ٻيا بہ ڪي ٽريني اڳيان وڌي ٿا اچن ۽ پوءِ رد-عمل ڪافي وڌي ويو آهي. مان ڏسان ٿو مس شاردا ممال اهو سڄو وقت اٿي بيهي، دلچسپيءَ سان اهو بحث ٻڌي ٿي ۽ وچ وچ ۾ ’ڪامينٽ‘ بہ ٿي ڪري جدا ٿيڻ وقت، ليڪچر هال مان، هاسٽل ڏانهين هوءَ مونسان گڏ آهي ان ڏينهن ’فارمل‘ نموني موڪلايو آهي.

* * *

ٻئي ڏينهن رات جو — ڪاليج لئبرريءَ ۾. رات جا ڏهہ ٻجا. مان هڪ آرام- چيئر تي آهلي، برنارڊشا جي ناٽڪن جون پيوسڪائون پڙهي رهيو آهيان. پٺيان هلڪڙو گڏيل زنانو کل جو آواز. ”اڙي، هي ڇا، مسٽر کٽوالي توهين سڄي لئبرري ئي چٽي ڇڏڻ لاءِ سنپريا آهيو ڇا؟ پاڻي، ڪجهہ اسان لاءِ بہ تہ بچايو.“

مان مڙي نهاريان ٿو، ٽن ماسترياڻون جي وچ ۾ شاردا

ممال کلي رهي آهي.

۽ مان ڪجهہ لڄي ٿي، ڪتاب جي وچ ۾ پڙهيل صفحي وٽ آڱر جهلي، سڌو ٿي. ويهندي چوان ٿو، ”نہ، نہ، ڪنتي! ائين ٿي ذرا پڙهي رهيو هوس.“

”اهو جيڪڏهن ’ذرا‘ پڙهڻ آهي تہ پوءِ گهڻو پڙهڻ ڇا ٿيندو آهي؟“ هوءَ اکيان وڌي، ڪجهہ نوڙي منهنجي هٿ واري ڪتاب جو نالو پڙهڻ لڳي ٿي.

”هي تہ برنارڊشا آهي —— لئبرري تہ توهانجي اکيان پيئي آهي.“ مان ائيو ٿو ڪريان تہ اڄان بہ منهنجو آواز اڪڙيل ۽ موڳو آهي.

ڏسان ٿو، الائي منهنجي ان وهنوار ۾ ڇا هو، جو هڪدم هوءَ ڪجهہ ديا سان پرڄي ٿي اچي ”اڙي، توهين تہ گهبرائجي ويا. مان تہ فقط مذاق ڪري رهي هئس. پڙهو، خوب پڙهو. هتي ٻيو ڪرڻوئي ڇا آهي. هن قسم جي لئبرري وري ڪڏهن ملندي، پر ڏسجو، ان ڳيان گنگا مان ڪجهہ سرڪيون اسان کي بہ وٺائجو هان.“

ايستائين مان پاڻ سنڀالي ويو آهيان. اٿي ٻيهي هنن سان ڳالهايان ٿو.

ترت ٿي هوءَ ڪجهہ ياد ڪندي چوي ٿي، ”اڙي، ها، ياد آيو. سڀاڻي ’گروپ ڊسڪشن‘ ۾ ٻهريون پيپر توهان ڪي پڙهڻو آهي نہ؟ پوءِ تہ پائي، محنت ڪرڻي گهرجي. ڪلهہ نوٽيس-بورڊ تي لسٽ لڳي هئي. ٻڌايو ڪهڙو ڪتاب چونڊيو اٿو، آلوچنا لاءِ.“

”اڇا ڪجهه، ٺيڪ نه آهي. منهنجي پيءُ آهيان ڪهڙو ڪتاب چونديان“ مان ڪياڙي کڻندي ڪجهه، اهڙي ڍنگ سان چوان ٿو جو شاردا زور زور سان کلي ٿي پئي. هڪ مڪمت، نردوش، لڀائيندڙ کل!

”ائين ڇو نه، ته اتي سيني کي سرپرائيز ڪندس! پر اهو ياد رکجو، پيءُ تي آلوچنا ڪرڻ واري کي پاڻ به تيار رهڻو پوندو. ترسو، سڀائي توهان جي خبر وٺبي.“

* * *

ڪجهه ڏينهن بعد ـــــ

هڪ ڏينهن، شايد آرتوار جي هڪ صاف سهاني رات، ريفريشر ڪورس ۾ ڀاڱي وٺندڙن جو هڪ ننڍو موٽو ڪلچرل پروگرام، هاسٽل جي ڪليل ڇت تي. هيٺ، ٽڪريءَ جي چوڌاري ڦهليل شهر جي جهلمائيندڙ روشن گهيري ۾! رت هئي، پارٽ جي الڳ الڳ ٻولين جا لوڪ گيت، پريم - گيت پيش ڪجن. ڏسي ڍنگ رهجي ويو هوس ته ڪيئن نه اچانڪ اها شاردا سڄي پروگرام جي سنچالڪا بڻجي ويئي هئي. هر آئيٽم کان پوءِ مڌر سنگيتمي، آواز ۾ وندرائيندڙ - ڪامينٽري پنهنجي دکن - پارٽي اچارن واريءَ هنديءَ ۾ ڏيئي رهي هئي. نه رڳو ايترو، هن سنسڪرت ۾ هڪ پراڻا گيت، جڏهن مائيڪ اڳيان ويهي اچي ڳايو، تڏهن مون انيو ڪيو، اهو آتمڪ سر، دور ڪان، مها ڪاويه يگ جي پوين، اتهاس مان ترندو، ساڪار ٿيندو، مون تائين پهچي

رکيو هو.

”يا ڪنديندؤ تشار هار ڏولا،
يا شيِر وسترا ورتا،
يا ويڻا ور دنڊمنڊت ڪرا،
يا شويت پدماسنا!“

کهڙو ميناج آهي هن ناريءَ ۾! رڳو ميناج نه، درد به. درد مان اڀري ايندڙ انوکو ميناج! گيت جون اهي چار مصرعون، منهنجي هرديه تي ان وقت ئي اڪري ويئون هيون. اها چاڻ تڏهن نه، بلڪ ڪجهه وقت پوءِ پيئي. شايد هن جي ئي گهڻي زور ڀرڻ تي مون به هڪ گيت ”جيجل جڻن لاءِ“ ڳائي ورتو هو. پڏندڙن کي گيت جو ارٿ ۽ سسئيءَ جي پريم ڪٿا جو پس منظر به هنديءَ ۾ ٻڌايو هوم.

پروگرام رات جو ڪافي دير سان پورو ٿيو. اسين سڀ ڏيري ڏيري سنگيت-محفل جي انوکي نشي جي اثر هيٺ، ڏاڪا لهي رهيا هئاسين، ۽ ڏنم-شاردا ٽڪڙو ٽڪڙو ويجهو آئي، چيائين ”ڏنيواد، مسٽر ڪنواڻي. سڌ ڪانه هيم ته سنڌيءَ ۾ به اهڙيون پريم-ڪهاڻيون چيل آهن. پنهنجي مڌر گيت لاءِ منهنجون واڌايون قبول ڪريو.“

”چڱو، مس ممال، مان رساتي شستاچار ڪي ڪونه مڃيندو آهيان. در اصل اڄ توهانجي هڪ نئين، مڌر، ڪلاڪار روپ جي چاڻ پيئي. ڏنيواد ڏيڻ جي اصل ۾ مرضي منهنجي هئي – پر سوچيم، هينئر نه، متان ايمان

۾ ٻرجي وڃو، ٻئي ڪنهن وقت ڏيئي ڇڏيندس."

هن جي اهائي مڪت، نردوس ڪل گونججي ويئي هئي ۽ مان دل جي اندرين تهن تائين لرزي آئيو هوس. هن ناريءَ کي سمجهڻو ٻوندو، ڇاڏٿو ٻوندو. پر مان چپ رهيو هوس. هيٺ لهي، هوءَ ڀرپور نمسڪار ڪري پنهنجي ڪمري ڏانهن هلي ويئي هئي ۽ مان پنهنجي ڪمري ڏانهن. ان رات مونکي تمام دير تائين ننڊ ڪانه آئي هئي.

* * *

ٽڪريءَ جي الهندي پاسي، بلڪل لڳو لڳ شهر جو مشهور تلاءُ آهي، دور تائين ڦهليل. مان پنهنجي روم - ميٽ راجستاني دوست سان، شام جي وقت شفق ڏانهن تيزيءَ سان پڇندڙ سج کي شاهد بڻائي، هيٺ تلاءُ جي هڪ سڄي اڏانگي پاسي لهي آيو آهيان. اسان ٻئي هڪڙو مختصر ائڊوينچر ڪري وڻ جي بود ۾ ٻرجي، ڪناري تي وڻ جي پنهل تارين سان تلاءُ جي پاڻيءَ کي آڏائيندي وڌي رهيا آهيون. پنيان راجستاني متر هڪ دوهو ڏيمي ڇني آواز ۾ ڳالهائڻ تو لڳي. منهنجي نظر مٿي، ٽڪريءَ تي رهجي ويل ڪاليج بلڊنگ جي برج تي ٽي ٻوي. ٻيءَ پر سج ٻن ٽڪرين جي سنڌ واري جڳهه ڇڻ اٽڪي پيو آهي ۽ ان جا ڪرڻا پاڻيءَ مٿان ڪنهن مقرر گهيري ۾ ليٽي پيا آهن ڪجهه اڳتي وڌي راجستاني متر، اشارو ڪري منهنجو ڌيان مٿي،

پٺي پاسي ڇڪائي ٿو. ڏسان ٿو، مٿي، آخرين اوچائيءَ
تي ڪي انساني شڪليون، هٿ لوڏي رهيون آهن.
هڪ ٻه پرش آڪرتيون، ڪي استريون. هنن شايد اسان
کي ڏسي ورتو آهي. انومان لڳايان ٿو وچ ۾ شاردا هوندي.
لڳي ٿو هنن جو ڪو جهيڻو آواز پڙاڏي جي صورت
۾ اسان تائين پهچڻ پيو چاهي: ”اسين توهان جي انهي
ڪرامت ڪي داد ٿا ڏيون، توهان پڪ ئي پڪ وڏا
بهادر آهيو، پر هاڻي مٿي هليا اچو.“ مان دوست کي
چوان ٿو، ڇو نه هتان سڌو ئي مٿي چڙهي، هنن تائين
پهچجي. دوست چوي ٿو، رستو ڪونهي، ٽڪري هتان
بلڪل اڀي آهي، وچ ۾ ڪنڊن دار ٻهاڙيون آهن. پر
مان هڪ ازلي جذبي وس، بي ساخته مٿي چڙهڻ لڳان
ٿو ۽ زور سان چلايان ٿو ”شاردا مان تو ڏانهن اچي
رهيو آهيان“ آواز گونجي دور دور تائين ختم ٿي ٿو
وڃي. چاهيم، اهو ائين ئي مٿي پهچي. شايد پهتو هجي،
شايد نه! پنهنجي مڙي ڏسان ٿو راجستان متر به منهنجي
پوئواري ڪري رهيو آهي. ڪجهه ڪن رکي هڪ
ناري سر، ڪجهه چتريل، مون تائين پهچي ٿو يا منهنجو
اهو ڀرم هجي ”مستر ڪتوائي، اتان نه چڙهو، ڏکيو
رستو آهي —— پريان سولي ڏاکڻ اٿو.“ مان اها
للڪار ٿو سمجهان ۽ اچا به زور سان، ٽڪرو چڙهڻ ٿو
لڳان. ور وڪڙ کائيندو، ڪنڊن کي دور ڪندو ويجهو
پوندو، اڌ تي پهچي، مٿي نهاريان ٿو. وچ ۾ شاردا. ها،

ڳاڙهيءَ ساڙهيءَ ۾ شاردا ٿي ته آهي. مان اتان ٿي اڳتي وڌان ٿو ۽ ڪجهه وقت بعد موٽي پهچي ٿو وڃان. هوءَ سڀ پٽرن تي ويهي رهيا آهن، مان به اتي ئي ويهي سهڪي رهيو آهيان. شاردا يڪسان مون ڏانهن نهاري رهي آهي. اينتري ۾ راجستاني متر به اچي ٿو پهچي. شاردا چوي ٿي "ماڻونٽبينٽر صاحب، توهان کي ته انعام ڏيڻ گهرجي."

"پوءِ، ڏيو نه انعام." مان هن ڏانهن سڌو نهاريندي چوان ٿو.

"پڌايو، توهان کي ڪهڙو انعام ڏجي." شاردا جي پاسي واري مسز گرگ پڇي ٿي.

"مس شاردا جو هڪ مٺو مڌر گيت."

"رائيٽ! مس شاردا توهين گيت پڌايو." راجستاني متر پٽر تي طبلي جيان هٿ وڄائي پنهنجي آرڪيسٽرا جي تياري ٿو جتائي.

هڪ لنبو پل خاموشي.

پوءِ هڪ مڌر گيت، پهرين ڌيمي سر ۾ دور ڪان ايندڙ تو پاسي، پوءِ وڌيڪ چٽو، گهرو. گيت ملايالم ٻوليءَ ۾ هو. گيت جو ارٿ مون نه سمجهو، شايد پاو به نه. صرف هڪ گونج، مڌر جهنڪار، هڪ ڪلاسيڪي هڳاءُ، درد جو انعام روپ، هڪ ڳالهائيندڙ خاموشي! مون هن جي لرزائيندڙ چپن تي اکيون کپائي ڇڏيون آهن. پوءِ شايد شاردا گيت جو ارٿ به پڌايو، پر مون

نہ پڏو، مون نہ سمجھيو!

گيت ختم ڪري ھوءَ ترت ئي اٿي بيٺي. مون ڏٺو ھن جي چھري تي درد جا بادل مڙي آيا ھئا، ڇو ته ھوءَ دور ھلي ويئي ھئي. سچ ڇگو وقت اڳ لھي چڪو ھو. ھيٺ تلاءُ ڏيري ڏيري، ڇوڏاري بيٺل ٽڪرين جي سياھ پاڇولن ۾ ديھجي ويو ھو ۽ دور ھڪ ٽڪريءَ تي پري آيل بجلي بتين جا آلرا تلاءُ جي جسم تي آيري آيل زخمن جيان پوسري رھيا ھئا.

رستي تي اسان مان ڪنھن به ڪجھ نہ چيو ٽڪڙو ٽڪڙو ھاسٽل ڏانھن وڌي آياسين. 'موس' ۾ ڏاندر "ڊنر" جي تياري ٿي چڪي ھئي.

* * *

"اوھو، تہ گھڻن ڏينھن کان پوءِ پنھنجي ٻاشا ٻڌڻ جو مزو ماڻي رھيا آھيو، اڏن نہ."

منھنجو ڌيان ٽٽي ٿو پوي. مڙي نھاريان ٿو. شاردا نھايت پنھنجائيءَ سان مشڪي رھي آھي. وري وڻ جي ڇانوَ ۾ نديڙي ڪٽنب کي ڏسان ٿو. ھا، سچ پچ سنڌي آھن. منھنجو ڌيان حقيقت ۾ ان طرف ڪونہ ھو. پر جلد ئي شاردا جي ڳالھ جو ارٿ سمجھي، اٿين ٿي ڪنڌ لوڏي ھا ٿو ڪريان.

"منھنجي ھڪ سنڌي ساھيڙي آھي ــ راڻي. ھنکي سنڌيءَ ۾ ڳالھائيندو ڏسي، مونکي ڏاڍو مزو ايندو آھي. جڏھن واپس ويندس نہ، توھان جو ذڪر ان سان ضرور ڪنديس."

شاردا بلڪل ويجهو اچي ويٺي آهي.

اسين ان وقت سانچيءَ جي مکيه اسٽوپ کان ڪجهه قدم پري وڻ جي ڇانوَ ۾ ويٺا آهيون. شاردا جي اکين تي گاگلس آهن. ٻيا ٽريمي ڪائيڊ کي گهيرو ڪري ويٺا آهن. هو اسٽوپ جي دروازي اڳيان بيهي، ٻڌ جي جيون چرتر تي ڪي رنگين جملا دلچسپ نموني ٻڌائيندو رهيو آهي.

مونکي ياد آيو، صبح جو ڪاليج - بس ۾ چڙهڻ وقت، شاردا ڪجهه اداس هئي. مون ڪيس 'وش' به ڪئي، پر هن ٻورو گرمائش ڀريو 'ريسپانس' ڪونه ڏنو هو ۽ پوءِ مان به بس ۾ سڄو وقت، پنهنجي چلولائي پلجي ويٺو رهيو هوس. ايتري قدر جو سانچيءَ پهچي، ٽڪريءَ تي چڙهندي، آس پاس جي کنڊهرن کي ڏسندي، مون پاڻکي ٻٽ اکاوڻي پاتو.

۽ هيءَ شاردا ڪيترو ويجهي ٿي لڳي، صبح واري شاردا ڪيترو دور هئي!

مان پڇان ٿو "ڇو، توهان اڄ صبح جو اداس هئا."

هنجي چهري جا خوشنما ڀاوگم ٿيڻ ٿا لڳن. اهائي صبح واري اداسي موٽڻ ٿي لڳي. مان اندر ئي اندر چيخي ٿو اٿان: نه، اٿين نه، شاردا! اٿين ته نون تمام پري ٿي هلي وڃين. ليڪن مان چپ رهيس، سوچيم جواب پاڻ جو آگره ڪونه ڏيکاريندس.

هوءَ سامهون اسٽوپ ڏانهن نهاريندي صرف ايترو

تي چوي ”خاص ڳالهه ڪانهِ هئي. گهران هڪڙو خط
آيو هو.“

محسوس ڪيم، چوڻ جو لهجو ڪافي ٿڌو ۽
غير همتائيندڙ هو. ان ڪري ورجايان ڪونه ٿو ۽ اسين
هڪ ٻئي وقت ڪوشش ڪري ان ڏکيءَ پيڙ ۾ گم
ٿي، گائيڊ جي سمجهائي، ٻڌي رهيا آهيون.

*　　　*　　　*

انهيءَ رات ——

لئبرريءَ مان موٽي وقت، ڪاريڊار جو هڪ اونداهو
حصو پار ڪري، ڇت ۾ ٻرندڙ روشنيءَ جي گهيري ۾
هڪ هنڌ شاردا بيهي ٿي رهي. مان، هن سان ٿي گڏ
لئبرريءَ مان نڪتو آهيان، اتي رڪجان ٿو. ٻيا ٽريني
ڪجهه اڳيان وڌي ويا آهن.

شاردا يڪايڪ بنا ڪنهن ڀومڪا ٻڌڻ جي چوي
ٿي ”مسٽر ڪتوائي، توهان اڄ صبح جو مونکان اداسيءَ
جو ڪارڻ پڇيو هو نه. الائي ڇو توهان کان ڪجهه
به لڪائڻ جو من نٿو ٿئي.“

مان هلڪي روشنيءَ ۾ ڏسان ٿو هن جي اکين ۾
ڪجهه جمي ويو آهي. تر لتا جو هڪ گهرو شفاف تهه،
هن جي چهري تي ڦهلجڻ لڳو آهي.

هوءَ چوندي ٿي رهي ”منهنجي پيءُ جي طبعيت خراب
هئي، جڏهن مان هيڏانهن اچي رهي هئس. منهنجي دل
اصل، ڪانهِ هئي. پرنسيپال تمام زور ڀريو، انڪريمينٽ

بند ڪرڻ جو ڊپ ڏيکاريائين. مان ٿي هن وقت پنهنجي فئملي جي ارننگ ميمبر آهيان، ۽... مونکان ننڍيون ڀينرون آهن، ۽ ننڍا ڀائر، ماءُ، پيءُ، ٻڍاپو ڇا ڪريان."
'ان خط ۾ ——' مون همدرداڻي نوع ۾ چوڻ چاهيو.
"ها، لکيل هو - فادر کي ڪافي دؤرا پوڻ لڳا آهن. رڱي؟ - منهنجي ننڍي ڀيڻ لکيو هو هوءَ هن وقت بي- اي پڙهي رهي آهي." شاردا دروازي ڏانهن وڌي ٿي وچي.
ڪاليج جي ڪمپائونڊ وال پار ڪرڻ تائين مان سڻ ۾ هلندو رهيو آهيان. ٻاهر ٽڪريءَ تي چانڊوڪي چٽڪيل آهي. هيٺ تلاءَ جي پاڻيءَ ۾ هڪ ٻن سراپيل ستارن جا ڏنڌلا عڪس، هڪ ٻئي کان دؤر جهلڪي رهيا آهن.
ٻڌان ٿو. هوءَ چئي رهي آهي، "ان ڪري، ٽيهن سالن جي عمر ۾ به شادي نه ڪري سگهي آهيان، ڪيئن ڪريان؟ ڀائرن ڀينرن جو ڇا ٿيندو؟ ۽ شادي؟ ڇا ڪنهن ڀارتيه ناريءَ جي ائين سؤلي تي ٽنگي؟"
پوءِ تورو رڪجي، هڪ اسپاويڪ ٺهڪ ڏيئي هوءَ مون ڏانهن سڌو نهاري چوي ٿي، "توهان به چوندا، کهڙو دڪ-پراڻ اچي کولي ويٺي آهي. ڇڏيو، اهو ته اٿين هو ——"
شاردا پنهنجو پاڻ سان لڙي رهي آهي، مان انڀو ٿو ڪريان. هي ٻڌيمان ناري شايد ايڏو ڪڏهن ڪونه

ڀڳهري آهي، ڪڏهن ڪونه چلي آهي. مان چوان ٿو.
”نه، شاردا، تون ڇنه، مان ڀڄندس. ڇني نٿو سگهان،
ڏوکي ڪهڙو آٿت ڏيئي ٿو سگهان. ليڪن تون مونکي
سڀ ڪجهه ڀڏاءِ. هيءَ سڄي رات تون مونکي اٿڻ
ڀڏائيندي رهه.“

ايسٽائين اسين هاسٽل جي مکيه دروازي تائين پهچي
چڪا آهيون. شاردا چپ. ليڊيز سيڪشن ڏانهن مڙندي،
هوءَ ڪجهه رڪجي ٿي، جهجهڪي ٿي — ”مسٽر کٿواڻي،
مونکي معاف ڪري ڇڏجو. اهو سڀ وساري ڇڏجو. مان ٻهڪي
ويئي هئس“ ۽ پوءِ نڪڙو تڪڙو ڪاريڊار ۾ جنسي
ڊڪندي هلي ٿي وڃي.

* * *

ٻئي آرتوار کان ٻه ڏينهن اڳ يعني ڪورس پوري
ٿيڻ ۾ باقي نوَ ڏينهن وڃي رهيا هئا. ٽڏهن صبح جو
پهرئين ليڪچر بعد، ٽي - بريڪ وقت، ڪئنفيٽيريا مان
ٻاهر نڪرندي، شاردا منهنجي ٻانهن کي پڪڙي،
چڪيندي، مونکي ڪنهن اڪيلي هنڌ وٺي ڇيو هو ته
مان هن آرتوار ڏي ٽلاو ۾ بوٽنگ جو پروگرام ضرور
ٺاهيان، هن جون ٻه ساهيڙيون به هونديون، گيت ڳائيندا،
ٿيندا. ۽ پوءِ اسين ڪلاس ڏانهن وڌي آياسين.

بوٽ اسان کي ڪجهه دير سان مليو. موڪل هنڻ
ڪري ڪجهه ڀيڙ هئي. شاردا اهو اڌ منو ڪلاڪ منهنجي

پر ۾ هئي. هن ڏيمي آواز ۾ 'بندني' فلم جو گيت ٻه ٽي ڀيرا ڀڃي ٻڌايو هو. اٽيڻي مون هنجو ساڄو هٿ، پنهنجي هٿن ۾ جهلي، چيو هو "شاردا، مان ڏوڪي جيون ساٿي بڻائڻ ٿو چاهيان." هن ان وقت ڀرپور نظرن سان نهاري مشڪيو هو. "اهو ممڪن نہ آهي پر —— ٿو مونکي جيڪي ڪجهہ ڏنو آهي، اهو منهنجي سمرتين جو امٽ خزانو رهندو، منهنجي جيون جو پويتر حصو —— مان آڀاري آهيان" ۽ هن پنهنجو ٻيو هٿ بہ منهنجي هٿن ۾ بند ٿيل پنهنجي هٿ تي رکي ڇڏيو هو.

بوٽنگ ڪندي هوءَ منهنجي سامهون ويٺي. پنج ڇهہ گيت لڳاتار هن ٿي ٻڌايا. مسز گرگ، هنجي هڪ ساهيڙيءَ اڙدو غزل ڳائي ٻڌايو. مون ڪي زور ڀريائين تہ اهو ساڳيو سنڌي گيت ٻڌايان. وچ ۾ جڏهن ٻيڙي، هوا جي هڪ زوردار جهونڪي ڪري، تيزيءَ سان لڏڻ لڳي هئي، تڏهن هن چيو هو تہ ڪيترو نہ سٺو ٿئي، جي هيءَ ٻيڙي اونڌي ٿي پوي، اسين سڀ گڏجي ٻڏي وڃون. اڙدو غزل واري ساهيڙي اٿي خوب گهٻرائجي، هن کي ذري گهٽ چنبڙي پيئي هئي. پر مون مارڪ ڪيو شاردا جو چهرو ان وقت ٻهڪي رهيو هو.

۽ ان بعد، الوداعي پارٽيءَ ۾ هڪ مهيني جي جوڙيل رشتن جي سلسلي ۾ ڪي دل سوز نظارا، خط و ڪتابت جاري ڪرڻ جا وعدا. هڪ ٿي ريلوي اسٽيشن تان،

ڀارت جي الڳ الڳ، دور دراز شهرن ڏانهن ڪٺي ويندڙ گاڏين ۾ ورهائجڻ ۽ هڪ اڌ رواجي گفتگو ڪانسواءِ شاردا جو اُهڃاڻ مون.

۽ ان ڪان پوءِ منهنجي اکيان اڄ شاردا جو هي تازو خط ۽ مان، دوريءَ جي ٻيوسي يا ٻيوسي جي دوري!

بيابان جو هڪ اڏ ونڻ

باٿ روم ۾ ٿي هن ياد ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي ته اڄ ڪنهن مهل هن اهو فيصلو ڪيو هو ته رات جو هو پنهنجي ٻاهرئين وهنوار ۽ هلت چلت تي هڪ دفعو پوريءَ گنڀيرتا سان سوچيندو. هن شايد شام جي آس پاس ئي، ڪنهن وقت اهو ويچار ڪيو هو. ڪيس ياد ڪونه آيو ته ڪهڙي گهڙيءَ ۽ ڪهڙي نقطي تي پهچي هن اهو فيصلو ڪيو هو، ليڪن اهو هن ڪي ترت ئي سمجهي آيو ته ان وقت هن جي دل تي ڪنهن انڻ لکي خوف ۽ لڳاتار ملندڙ ناڪاميءَ جي احساس جو هڪ ڳرو بوجهو هو. پنهنجو پاڻ تي چڙ جو هڪ گهرو ڀاو هن کي بيدرديءَ سان اڄ پورو ڏينهن – شروع کان ئي گهٽي رهيو هو. ان ڪري ئي هن ڪنهن وقت اهو فيصلو ڪيو ته پاڻ اڄ وري نئين سر پاڻ بابت سوچيندو، ايمانداريءَ سان سوچيندو، 'سيلف انئالسس' ڪندو ۽ ڪنهن عملي نتيجي تي پهچندو. آخر هي ڇا آهي؟ هرڪنهن سان هو اڻڪي ڇو ٿو ٿئي؟ هرڪنهن ڏانهن هن جي چڙ، هن جي جهنجهلاهٽ اوچتو اڌئين اگرو روپ

ڇو ٿي وٺي؟ نه، هن کي ٻي رڳاءُ ٿي سوچڻو ٿي پوندو ۽ هر نتيجي لاءِ، فيصلي لاءِ، تيار رهڻو پوندو. پر رات جو گهر موٽڻ بعد، ٻنهي هينئر، روٽي کائڻ کان اڳ هٿ منهن ڌوئندي، باٿ روم ۾ هن کي ان ڳالهه تي ڪافي عجب لڳي آيو ته سندس من گهربل انداز ۾ دکي ۽ ٻوجهل نه آهي. ذري گهٽ سچو ڏينهن، هن جو هلڪن گهرن 'شاڪس' ۽ ناڪامين ۾ گذريو آهي پوءِ به ڪن ٻين اهڙن اڳين ڏينهن جيان اڄ هن جي من تي اهو فطرتي دٻاو هو ڇو نه محسوس ڪري رهيو آهي؟ ڪجهه عرصي کان هنجي وهنوار ۾ سختي، هنجي سڀاءُ جي گهرائپ، هنجي گفتگوءَ جي تلخي نه رڳو هنجي ڪن ويجهن دوستن کيس سمجهائڻ ۽ ٻڌائڻ چاهي آهي، بلڪ هن روز روز جي نراسا کان، ارت ـ هيڻ خفگيءَ کان ڇوٽڪارو پائڻ لاءِ هو ڪجهه نه ڪجهه ڪرڻ جي سوچيندو ايندو رهيو آهي.

۽ روٽي کائيندي به هن ياد ڪرڻ چاهيو ته اها ڪهڙي ڳالهه آهي، جا هن جي من جي پوري ڏينهن جي بوجي کي ائين هلڪو ۽ بي اثر بڻائي رهي آهي؟ هن کي ترت ئي ڪو به سبب، ان لاءِ نظر ڪو نه آيو. هن ڏٺو ته روٽي به اڄ هو چڱي چوکي اتساهه سان کائي رهيو آهي. ساڳئي وقت من جي ڪنهن حصي تي خوف ۽ دٻاو جو هڪ اڻ ڇٽو اثر به رکي رکي اڀري ٿي آيو. هن في الحال روٽي پوري ڪرڻ تائين ـ زبردستيءَ

سوچڻ مهل ڪرڻ چاهيو، انهيءَ آس تي ته نيم موجب هو روزاني ڪاٺي جڏهن ٻاهر گهمڻ ويندو، تڏهن باغ ۾ سلسليوار پوري ڏينهن جي واقعن تي سوچيندو ۽ جيڪڏهن اهڙي ڪا هلڪي گهري سڪ ڏيندڙ ڳالهه ٿي به هوندي ته ضرور ان کي ياداشت جي ڊائري ۾ آڻي پڪڙيندو اڄ هن کي ڪنهن به حالت ۾ نرپڪش ٿيڻ جي پاڻ بابت سوچڻو ئي پوندو، ائين وڏيڪ وقت هو پاڻ کي برباد ٿيڻ ڪيئن تو ڏيئي سگهي؟

* * *

هن ڏينهن جي شروعات ئي جهنجهلاهٽ سان ٿي، هن هلندي هلندي سوچيو-ڪير وارو آيو سادي ستين بجي، انڪري ڇاڪاڻ جڏهن هن کي پوري ستين بجي بستري ۾ نه ملي، تڏهن هن خوب چلايو هو، گهر وٺي مٿي تي کڻيائين. پر پوءِ هن ڄاتو ته سندس رڙيون ارٽ-هيڻ آهن ۽ هن کي اڄ 'لئٽرن' وچڻ جو چانس هٿان وڃائڻو پوندو ۽ جا ڳالهه ڪيس سڄو ڏينهن پريشان ڪندي. ان بعد ترت ئي جيڪا ٻي گهٽنا ٿي، تنهن ته هن کي جنسي پوسرائي ڇڏيو. گذريل آرتوار تي ئي هو جيڪو نئون 'ٽي سيٽ' وٺي آيو هو، ان مان هڪ ڪوپ وڏي ٻوبوءِ ڪيرائي چيهون ڪري ڇڏيو ۽ جڏهن اهو سماچار، هنڪي رائيءَ (هنجي پيڻ) اچي ٻڌايو، تڏهن گهڻو ڪجهه چوڻ جي اپار ۾ هو بس ٻاقجي رهجي ويو هو. ان بعد سڄي سنپري گهر مان نڪرڻ تائين هن جو موڊ برابر 'آف' رهيو. جيتوڻيڪ

هو پوريءَ طرح سجاڳ هو ته جيئن ڇڙ جي موقعن کي هو بي اثر ڪندو اچي، اهي جيئن هن ۾ عادت جو روپ اختيار نه ڪن، جنهن جو احساس هن کي شروع کان ئي ٿيڻ لڳو هو، پر هو ڏسي رهيو هو ته پاڻ ان ۾ بلڪل بي وس ٿجندو ٿو رهي.

هن باغ ۾ بينچ تي وهندي ياد ڪيو: ان بعد آفيس پهچڻ تائين، بس ۾، ڪاٻه اهڙي ڳالهه ڪانه ٿي هئي. اٽلو پاڙي واري مسٽر ورما سان هو ڇڳيءَ چوڪيءَ دلچسپيءَ سان مهانگائي ۽ سياست تي آدرش واري بحث ڪندو رهيو، جنهن تي پوءِ کيس عجب به لڳو. پر 'لنچ - اورس' ۾ هن جي سيڪشن جي جونيئر ڪلارڪ مسٽر جوشيءَ جڏهن کيس اها خبر اچي ٻڌائي ته ناڪر کي ٿي 'پروموشن' ملڻ جا افواهه آهن، تڏهن هن جي من جو ڇڙ 'فيوز' ٿي اڏامي ويو هو. جيتوڻيڪ ان کان اڳ اها خبر پڪيءَ طرح اسٽينو ڪوٿيچا، کيس آفيس ۾ گهڙڻ وقت ئي ڪجهه اهڙي لهجي ۾ ٻڌائي هئي، ڇڙ ته ان جو ائين هڻڻ ئي اٽر هو. تڏهن هنکي ڏڪي جو احساس ٿهائين گهرو، اندر تائين ٿيو هو ۽ هن کي جيون جي ٻيٽڪيٽي تي هڪ نکي ڇڙ ايري آئي هئي هن کي ائين سوچڻ لاءِ ڪيئي ڪارڻ به هئا. اول ته سينارٽيءَ جي لحاظ کان هوئي حقدار هو ۽ وري پروموشن گريڊ جي امتحان ۾ هو ٻيو نمبر بيٺو هو. ٻهرئين نمبر کي ته مهينو اڳ آرڊر ملي چڪو هو. هن ان ڏينهن

کان ڏي 'پروموشن' کي وٺي ٻگهار ۽ رتبي جي اضافي جي سڪدائي اٿرن جي آس پاس ڪلپنا جا محل اڏيا هئا ۽ ٻيو ٻه الائجي ڇا ڇا! هن جيتوڻيڪ چاهيو ته ٻين جيان ان افواهه کي - افواهه جي پٺيان ايندڙ واقعي کي، جنهنجو هن جي زندگيءَ تي ڪافي اثر ٿي ٿي سگهيو، انهن ٻين انيڪ ڀڏندڙن جيان سهي وڃي يا ان کي هن وقت 'اوائڊ' ڪري وڃي، پر هو ائين نه ڪري سگهيو هو ۽ ڪئنٽين ۾ ڪجهه ساٿين سان ڳالهائيندي هو ذري گهٽ آپي کان ٻاهر نڪري آيو هو. آفيس سپرنٽينڊنٽ ۽ سيڪريٽريءَ کي (جيڪي ڏي هن جي ويچار موجب ان لاءِ جوابدار هئا) گهٽ وڌ ڳالهائيندو سرڪاري ڪاروبار کي لوٽڻ لڳو هو، تڏهن ڪنهن حد تائين ترس کائيندي ڀڏندڙن هن کي چپ ڪرايو هو، هن سان همدرديءَ جو ناٽڪ ڪرڻ ۾ سڦل ٿيا هئا ۽ اها ڳالهه هن کي خود ڪجهه وقت بعد وڌيڪ ستائڻ لڳي هئي ته هو ڇو ائين آپي کان ٻاهر نڪري ويو ۽ ڀڏندڙن جو هن تي ترس کاڌو؟

ان وقت هن کي اهو خيال آيو ته اڄ ڏينهن موڪل وٺي هليو وڃي، 'بزي بي' يا 'نيروز' ۾ ڪافيءَ جي پيالي ۾ غم کي ٻوڙي ڇڏي ۽ ائين من شانت ڪري، ليڪن پوءِ الائي ڪئن هن ان ڪمزوريءَ تي جيت پائي ۽ سوچيل ارادي موجب هن ڇڙ کي پنهنجي سياءِ جو انگ نه ٻڻجڻ ڏيڻ جو جيڪو قسم کاڌو هو، ان

ني عمل ڪرڻ جو هلڪو سنتوش ماڻيو ۽ سچ پچ شام ٿيندي ٿيندي هن پاڻکي بلڪل 'نارمل' موڊ ۾ آفيس کان ٻاهر نڪرندي، بس جي لنبي 'ڪيوءِ' ۾ دوستن سان ٺٽ شٽ هڻندي پاتو. شايد ان وقت ئي هن اهو فيصلو ڪيو هو ته هو گهر هلي پاڻ تي گنڀيرتا سان سوچيندو، 'سيلف اينالسز' ڪندو.

ان بعد ڇا ٿيو هو؟ هن باغيچي جي 'لان' تي ليٽي ياد ڪرڻ چاهيو. سگريٽ، جيڪو هن پان واري وٽان دڪانئي، اڌ ڪن خلاص ڪري ڇڏيو هو، وسامي چڪو هو. هن اهو وري دکائڻ چاهيو، پر وٽس ماچيس ڪونه هو ۽ آس پاس ڪو وِٽل به نظر ڪونه ٿي آيو. هن وايومنڊل ۾ بيحد گهٽ محسوس ڪئي. چوڌاري ميندي جي پارو به بلڪل شانت هو. هوا جي ڇڻ دونهين جيان تمجي پوساتجي ويئي هئي. هو وري اٿي ويٺو.

در اصل گذريل ڪجهه عرصي کان هو اهڙين حالتن سان گذري رهيو هو، جن جو اثر ڪن باريڪ تهن جيان هن جي من جي سطح تي ڄمندو رهيو هو. هن کي اول ته پنهنجي موجوده نوڪريءَ کان زبردست چڙ هئي. انٽر سائنس ڪري ڪاڄ ٽيڪنيڪل لائين اپنائي، ڪنهن وڏيءَ پوسٽ تي پهچڻ جا جيڪي خواب هن ڏٺا هئا، سي پورا نه ٿيڻ ڪري هن کي مجبوراً بي. ايس. سي ۽ پوءِ ايم. ايس. سي پاس ڪرڻ تائين ڏکجي اچڻو پيو. وچ ۾ ڪنهن پرائيويٽ اسڪول ۾ ڇهه مهينا

نوڪري ڪرڻ بعد، اتان به مئنيجمينٽ سان جهيڙو ڪري' نڪري ڪجهه وقت بيڪار رهي، هن پي. ڊبليو. ڊي. سي. ڪلارڪ جي روپ ۾ سيڪريٽريٽ اچي وسائي هئي. پر جيئن تيئن ڪري نڀائيندو رهڻ جي عادت مضبوط ڪرڻ ۾ اڃا ڪامياب ڪونه ويو هو. ان ڪري روز ڪجهه نه ڪجهه ڪوڙاڻ کڻي هو گهر موٽندو هو. اها ڪوڙاڻ اڃا به تيز ٿي، سراڻ تي چڙهي، گهاتڪ بڻجندي، گهر جي ڀاتين کي زخمي ڪندي، کيس به نستو ڪري ڇڏيندي هئي.

زندگيءَ بابت هن جو رايو انهن ڇهن پنجن سالن ۾ ڪجهه اهڙو نراسا ڀريو بڻجي ويو هو، جو هن پهريائين جنهن آدرش، خوديءَ ۽ مهتو ـ اڇا وس ٿي اهو ويچار ڪيو هو ته، آس پاس جي پنهنجي ماحول کي، پنهنجي تعلقاتن کي، هن سان وابسته حالتن کي هو پنهنجي اڇا انوسار ٺهڪائي، ڦهڪائي، جهڪائي سگهندو. پر ان آدرش ۽ خوديءَ هن جي حالت هڪ اهڙي قياس جوڳي جيو جيان ڪري ڇڏي هئي، جيڪو پنهنجي سموري شڪتي کوهي، پنهنجي شخصي آزادي وڃائي، هڪ اهڙي قيد ۾ باند ٿي ويو هجي جنهن جون ظاهري ديوارون نظر ڪونه ٿي اچن، ليڪن هو ان گهيري مان ڪيترو به ڇٽپٽائيندي نڪري نه ٿي سگهيو. شعور جي سطح تي هن جي چڙ، هن سڙيل، رشوتخور نظام ڏانهن موت جي حد تائين پهتل سهپ ڀاو ۽ ارٿ ـ هيڻ مصنوعي

تعلقاتن سان پريل سماج ڏانهن، ڪنهن بي آواز چيخ کان وڌيڪ ڪجهه نه رهي هئي.

۽ نتيجي طور اُن ڏنو هو ته هر مورچي تي هن بنا توازن جي خفگيءَ سان شروعات ڪري، انت ۾ سخت چوٽ کاڌي آهي. مثال طور ڪڏهن هو بس ۾ بحث ڪندي ڪنهن سوشل ورڪر سان اٽڪي ٿي پيو ۽ بدلي ۾ حاضرينن جون خفي، ترس سان پريل نگاهون پاڻ تي مرڪوز ٿينديون ڏسي، هڪ مڙهيل ناڪاميءَ جي احساس سان پرجي ٿي ويو.

اچا گذريل آرتوار تي ئي – هن ياد ڪيو – گورنمينٽ ڪالونيءَ جي مسٽر منڊل ۾ هن فلم شو کي وٺي سيڪريٽري مسٽر پريک، جي خود غرضيءَ پري روش ۽ پنهنجي ماڻهن کي وڌيڪ پاسيون ڏيڻي چڏڻ جي ڳالهه، تي خوب چڪري کاڌي هئي. واد وواد ترشيءَ جي عروج تي پهتو هو ۽ پريڪ جي چالبازيءَ واري نمائي گفتار تي خار کائي هو ميٽنگ مان واڪ آئوٽ ڪري آيو ۽ فيصلو ڪيو هئائين ته هو ڪڏهن به ڪنهن به ميڙ ۾ نه ويندو.

۽ ان ڏينهن کان ئي هن جو موڊ خراب هو. ان رات چندرا – سندس پتنيءَ به ڪيس ڊچندي ڊچندي (هن به ڪجهه ڏينهن کان ڊچڻ شروع ڪيو آهي) راءِ ظاهر ڪيو ته هو بيحد چيڙاڪو ۽ رکو ٿيندو ٿو وڃي. ان وقت هن چندرا کي به سوار تي سمجهيو هو ۽ دڪ

ظاهر ڪيو هو ته ڇو ڪيس ڪير به صحيح روپ ۾ نٿو سمجهي سگهي، آخر ڇو؟

پر اڄ شام جو بس ۾ چڙهڻ وقت هن جڏهن ايمانداريءَ سان اهو فيصلو ڪيو هو ته هو 'سيلف انئالسز' ڪندو، پنهنجي وهنوار کي ضابطي ۾ آڻي، جيون کي ارٿ بخشيندو، تڏهن ان وقت بوجو گهٽيو ته ڪونه هو، صرف هڪ تسڪين ان وقت هن جي من ۾ اپريو. پوءِ هينئر هو ايترو هلڪو ڇو آهي؟ ڪجهه اهڙو ضرور ٿيو آهي – هن ياد ڪيو. جيڪو اڻ لکيءَ مٺر سمرتيءَ جي روپ ۾، پڪيل آتما جيان، هن جي حواسن جي دائري کان ٻاهر آهي.

'اوهه' هو هڪدم ڦڙتيءَ سان ڳاهه تي اٿي ويٺو. هن کي ياد اچي ٿي ويو. ڀيرينءَ بس مان لهڻ وقت شام جي ڏنڌلڪي ۾، اسٽئنڊ تي ڪنهن مسڪرائي هن کي ڪڪاريو هو. اڙي ها، هوءَ ريکا هئي، ريکا ٿي ته هئي. چار پنج سال اڳ هن جي وديارٿڻ. مئٽرڪ ۾ هنجي 'فيورٽ اسٽوڊنٽ' هو اتي ٿي سڀ ڪجهه ڀلجي کي مٽ هن سان بيهي رهيو هو.

ريکا کيس چيو هو، "ڇو، توهين اسان جي گهر نٿا اچو؟"

تڏهن هن چيو هو، "تون، اڇا به مونکي سڃاڻين سگهين ٿي ريکا؟"

"واهه، توهان کي ڪيئن نه سڃاڻنديس، توهان ٿي

دل ڪنور ٻڌائي ڇڏي آهي. انجام ڪريو ھن آرتوار
تي منھنجي گهر ضرور ايندا. ممي توھان کي ڏاڍو ياد
ڪندي آهي.“ وغيره، وغيره.

ھو بيحد ھلڪو ٿي آيو ھو. ۽ ساڳئي وقت ڪجھ،
سنو، مڏر ھن ۾ پرجي آيو ھو. پيءُ بس ۾ چڙھڻ تائين
ھو ڪوھيو ڪوھيو رھيو ھو.

۽ ھو ھڪدم گاھ، ٿان اٿي ھلڻ ٿو لڳي. ھن سوچيو
ڪافي دير ٿي ويئي آهي. چندرا ھن جو انتظار ڪندي
ھوندي، پريھن وڏي بيموءَ جو ’برٿ ڊي‘ ٻه ته آهي ان
لاءِ تياري ڪرڻي پوندي ۽ ’سياف آڏمالسز‘ جو ويچار
ھن في الحال لاھي ڇڏيو.

زندگي ۽ ڪئڪٽس

گذريل پندرهن ڏينهن کان هو ان بابت سوچي رهيو هو، شايد ان کان به گهڻو اڳ ۽ اڄ اسڪول کان موٽندي ’فارم‘ مان نانگ ڦڻي ڪئڪٽس جو هڪ ٻوٽو جيڪو هن اتي موجود سڀني قسمن ۾ وڌيڪ پسند ڪيو، وٺي آيو هو. رستي تي، گهر پهچڻ کان اڳ هن جي من ۾ ڪجهه سنڪسوچ پرجي ويو. هن ڪئڪٽس جي ٻوٽي سان گهر ۾ گهڙڻ وقت ڪنهن سان به سامهون ٿيڻ جي اسٽيءَ کي ٽارڻ چاهيو، ٻيو نه ته گهٽ ۾ گهٽ هو جنهن وقت گهر ۾ داخل ٿئي، تنهن وقت پنهنجي زال جو سامهون ڪرڻ ته هن هرگز نٿي چاهيو. سڄو وقت انهيءَ اسٽيءَ جي ٽري وڃڻ جون، ٽاري وڃڻ جون ڪي سمپاوناٿون به سوچي ورتيون هيون. هن چاهيو هو ته گهر ۾ داخل ٿيڻ وقت ۽ ان کان پوءِ جا صرف پنج ڏهه منٽ هنجا پنهنجا هجن، ان بعد هو ڳالهه کي سنڀالي وٺندو. ان لاءِ هن سچوئيشن ۽ ڪئڪٽس ٻاڻ رکڻ جي جاءِ ته اڳ ئي سوچي ڇڏي هئي. هن جي ڪمري ۾ سندس ڪٽ پرسان ڪنڊ ۾ هڪ ٽپائي،

ڪجهہ ڏينهن تيا، نهڪائي رکي هيائين، جنهن تي في الحال هن پنهنجي فوٽي وارو فريم اسٽئنڊ ۽ ٻہ چار مخزنون رکي ڇڏيون هيون. ليڪن هن جي اصلي رٿا ٻي هئي، يعني اها، جيڪا گذريل ڪجهہ ڏينهن کان هو سوچي رهيو هو ۽ من ئي من کي ان آڪار ڏيئي رهيو هو تہ پوري ڪمري جي سيٽنگ ۾ اهو ڪئڪٽس جو ٻوٽو هو ڪهڙن ۽ ڪٿي رکندو.

۽ سچ پچ جنهن وقت هو گهر پهتو، سائيڪل واراندي ۾ ڀت سان ٽڪائي، جڏن اندر گهڙيو تہ صرف سندس ٻار ئي راند ڪري رهيا هئا. هن ٽڪڙو ٽڪڙو هڪ سک جو ساهہ پٽيو ۽ ڪپڙن مٽائي، هٿ منهن ڌوئي کان اڳ هن اهو ٻوٽو اڳواٽ سوچي ڇڏيل رٿا انوسار ان ٽپائيءَ تي اهڙيءَ طرح سجائي رکي ڇڏيو، جيئن تہ اهو مدت کان اتي ئي رکيل هو ۽ جيئن تہ انهي رواجي تبديل سان (ٻين جي نظرن ۾) ڪمري جي سيٽ ـ اپ ۾ ڪوبہ ڦيرو نہ آيو هو يا آيو هو تہ ان تي ڪنهن کي بہ عجب نٿو لڳي سگهي، پوءِ هن هڪ پل ٻيهي ڪمري جي سجاوٽ تي سرسري نظر وڌي ۽ ڪئڪٽس جي ڪري ان ڪمري ۾ جيڪا پورٽتا هن جي اکين انيو ڪئي، تنهن کيس ڪافي سک ڏنو. ان بعد نشچنت تي هو ڪپڙا مٽائي ۽ هٿ منهن ڌوئڻ هليو ويو.

در اصل پنهنجي انهيءَ ڪمري جي سجاوٽ بابت

هن ۾ گذريل سال اٺ ڪان هڪ عجيب غير معمولي موڙ پيدا ٿي ويو هو ان ڪري هن جي سياڻ ۽ شوقن ۾ به ڪافي ڦيرو اچي ويو ۽ هن ڪن ضروري شوقن جي قرباني ڏيئي به پنهنجي انهيءَ ڪمري کي سجائڻ، ماڊرن بنائڻ جي هرڪا ڪوشش ڪئي هئي. ان لاءِ هن ڪي ڪيترين پراڻين ميجتائن کي به تلانجلي ڏيڻي پيئي. مثلاً ڪجهه سال اڳ هن کي نوان نوان ڪئلينڊر، نون ۽ ڏار ڏار پوزن وارا، پنهنجي ڪمري ۾ لڳائڻ جو اساڌارڻ شوق هو. ان سان گڏ هن ڇئن پنجن 'فيوريٽ' نيتائن جا چتر فريم ڪرائي ٽنگيا هئا، ساڻ ساڻ پنهنجي ڪاليج ۽ يونيورسٽي جيون جا ٻه چار گروپ فوٽو به موزون هنڌ تي لٽڪايا هئائين. پر پوءِ، يعني گذريل سال اٺ ڪان اهي سڀ ڪئلينڊر ۽ چتر هن لاهي ڇڏيا هئا. ايتريقدر جو گذريل ڏيارين تي هن مڪان مالڪ کي خاص زور ڀري پنهنجي ٻن ڪمرن واري مسواڙي جاءِ جي اندرين ديوارن تي ڪتي ئي رنگ جو ڊسٽيمبر لڳارايو هو ۽ ٻئي ڏينهن درن درين لاءِ پڙدن، چادرن ۽ پلو- ڪورس لاءِ هو هڪ ئي مئچنگ ڪلر جو ڪپڙو به وٺي آيو هو. در اصل ان ڏينهن کان ئي هن ۾ انهي ڪمري کي وٺي عجيب اتساهه ۽ چستي اچي ويئي آهي.

هن جي زال ان وقت بيمار هئي (هوءَ اڪثر بيمار رهندي آهي) ۽ هن کي به موڪلون هيون، ان ڪري هن پاڻ درين دروازن تي اهي گهري رنگ جا پڙدا

لٽڪايا هئا، انهيءَ ٿي ڪپڙي جون چادرون ۽ پلو-
ڪور هن پنهنجي ڪٽن تي سليقي سان وڇايا هئا. هن اهي
سڀ ڪئلينڊر ۽ چتر ته لاهي ڇڏيا هئا ۽ صرف پنهنجي
ڪٽ جي سامهون يونيورسٽيءَ جي الوداعي پارٽيءَ جو
گروپ فوٽو - جنهن ۾ سندس ويچار موجب هن جو پوز
هيلناڊئين ڪئايل سيئني پوزن ۾ بهتر هو - لٽڪائي ڇڏيو.
پينا - هن جي هم - ڪلاسڻ به - سندس انهي پوز جي
دل کولي ساراهه ڪئي هئي ۽ ساراهه جا اهي لفظ اڄ
به هن کي هڪ هڪ ياد آهن. ان ڪانسواءِ ڪـذريـل
ڪرسمس ۾ خاص طور هڪ ٽيوشن جا پئسا بچائي وان
گاگ، ڪرشن هيبار جون ٻه ماڊرن پينٽنگس به فريم
ڪرائي آيو هو ۽ ڪمري ۾ ڪنڊن تي لڳائي ڇڏيون
هئائين. هن جي زال اهي چتر ڏسي هن جي بي عقليءَ
تي خوب ڪلي هئي ۽ پوءِ بيحد غصي به ٿي هئي ته
هو پئسا اجايا دف ڪري آيو آهي ۽ هو اڪثر ائين
پئسا دف ڪندو آهي. پر هن ان وقت ماڊرن آرٽ جي
نزاڪت تي هڪ ڇوٽو موٽو ليڪچر ڏيئي چاهيندي به
ڳالهه ٽاري ڇڏي هئي.

گهر ۾ هن جو سيئني کي اهو به ڇوٽ هو ته سندس
ڪمري ۾ گهٽ ۾ گهٽ دخل ڏنو وڃي ۽ ڏينهن جو
به اهي پردا پورا چڙهيل ٿي رهن ڇو جو هن سڄو وقت
ڪمري ۾ گهٽي روشني پسند نٿي ڪئي. ان لاءِ هن
ڪجهه وقت اڳ جيڪا ٽيوب راڊ شوق سان لڳارائي

هئي، اما ٻه لهرائي ٻني ڪمري ۾ فٽ ڪرائي هئي ۽ ڪمري اندر صرف هڪ نئين ڍنگ جي ٽيبل لئمپ رکي هئي. جنهنجي روشنيءَ جو ننڍي ۾ ننڍو گهيرو ڪمري ۾ روشنيءَ جو ڦهلاءُ مدم ۽ گهٽ رکي. ان ڪانسواءِ رفتہ رفتہ هن ڪي ٻيا قدم ٻہ کنيا هئا. مثال طور ڪنهن مهيني ڪتابن لاءِ هو بانس جا ٻہ سستا رئڪ خريد ڪري آيو هو، جيڪي هن پنهنجي ڪٽ جي پرسان ديوار جي خالي پيل حصي سان لڳائي رکيا هئا ۽ جن مٿان هن ڪاٺ جا ٻہ مهانگا 'اسڪليچرس' ٻہ سجايا هئا، جن کي گهڙي گهڙي هن جا ٻار ڪٽي وچي راند روند ۾ ڦٽي ڪري اڇندا هئا، ۽ جنهن تي هو بار بار خفي ٿيندو هو، زال ۽ ماءُ تي ڪاوڙيو هو ۽ ان ڪري هن جي زال جي بيماريءَ ۾ اضافو اچي ويندو هو ۽ سندس ماءُ ٻہ ٻہ ڏينهن رسي ماني نہ کائيندي هئي ۽ هو هار کائي چپ ٿي ويندو هو. پر ان هوندي ٻہ، هن ڪمري بنسبت هن جون ڪوششون ۽ اماڻ اتساهہ جمن جو تئن قائم رهيو هو ۽ پنهنجي انهن ڪوششن جي بدولت هو ان ۾ چاهيل ماحول پيدا ڪرڻ ۾ چڱي حد تائين ڪامياب ويو هو ۽ من ڏي من ۾ انهيءَ کي ساراهڻ ڪانسواءِ رهي نہ ٿي سگهيو. حالانڪ هن کي اهو ٻہ تکو احساس هو تہ ڪي بنيادي گهرجون اڃا ٻہ اڻ پوريون رهجي ويئون آهن، جن لاءِ هن کي عرصي کان دک ٻہ رهجي ويو آهي. پر تنهن هوندي ٻہ هر

آرٽوار ٽي يا موڪلن ۾ هو گهڻو وقت انهي ڪمري جي اونداهه فضا ۾ يا ته سمهي گذاريندو هو يا ته ڏينهن جو ٽيبل لئمپ ٻاري ڪونه ڪو ڪتاب پڙهندو رهندو هو.

نه رڳو ايترو بلڪ هن جي هلت چلت، ويچار وهنوار ۾ به هڪ قسم جو ماڊرن پڻو اچي ويو آهي. اسڪول جي اسٽاف روم ۾ ريسس وقت فري پيريڊن ۾ پنهنجي ساٿين سان ڪلا جي نون قدرن، ماڊرن آرٽ ۽ سونهن جي بدليل احساس تي هو ڪافي اصليت سان بحث مباحثه ڪري سگهندو آهي ۽ ڏيري ڏيري ڪيس اهو پڪو وشواس ٿيڻ لڳو آهي ته ٻين ماستر ماسترائين تي هن جي ناليج جو رعب ڇانيل آهي ۽ هو ڪيس ان وشه ۾ اٿارٽي ڪري مڃڻ لڳا آهن. اڄا انهي ڏينهن ريسس ۾ ڪنهن انگريزي فلم تي بحث ڇڙندي جڏهن مس سيٺي چيو هو "اڄ جو ليٽيسٽ ڊانس ٽوسٽ آهي." تڏهن هن هلڪو ٽهڪ ڏيندي نوڙت سان رد قد ڏنو هو—"نه، مس سيٺي! توهين پلجو ٿا، ٽوسٽ ته هن وقت بلڪل آئوٽ آف ڊيٽ ٿي ويو آهي. اڄ جو تازه ترر ڊانس ته 'شيڪ' آهي."

ان وقت سيٺي جي اکين ۾ انسڪتاجاڳي هئي ۽ هن چاٺي بجهي گنڀير چهرو بڻائي شيڪ ڊانس جون وصفون ۽ خوبيون بڌايون هيون ۽ سيٺي هن جي ليٽيسٽ چاڻ تي هن کي داد ڏنو هو.

يا تنهن ڏينهن ڊرائينگ ٽيچر مسٽر مهتا کان مسٽر حڪيم پڪاسو جي چترڪلا بابت پڇي رهيو هو تڏهن وچ ۾ دخل ڏيندي هن ٻڌايو ته پڪاسو جا چتر هاڻ پراڻا ٿيڄي چڪا آهن ۽ وان گاگ، ڪرشن هيبار ۽ حسين جا چتر ئي اڄ جي جيون کي اظهار ڏيئي سگهيا آهن. ان لاءِ هن ڪرشن هيبار جو ڪو چتر به ڪين ڏيکاريو هو، جنهنجو ارٿ سمجهڻ کان نه فقط مسٽر حڪيم قاصر رهيو بلڪ ويچاري مهتا به لاچاري ڏيکاري هئي. ان طرح جون هن ٻيون به ڪيتريون ڳالهيون پاڻ بابت ڦهلايون هيون، جيڪي هن جي سمجهه موجب هن جي ساڀرن هجڻ جو چڱو چوکو ثبوت هيون. مثلاً هن اهو مشهور ڪيو هو ته پاڻ صبح جو اٿڻ وقت پهرين بستري ۾ ئي 'بيڊ ٽي' وٺندو آهي ۽ پوءِ ٻيا ڪم ڪاريون. يا هو هر ٻئي آرتوار تي 'ڊنر' ڪوالٽيءَ ۾ ڪندو آهي. يا 'ڪاما ڊانس ڪلب' ۾ سندس دوست مئنيجر آهي ۽ پاڻ اڪثر اتي ويندو آهي ۽ اهڙيون ٻيون انيڪ ڳالهيون هو ليڊي ٽيچرس سان، خاص ڪري مس سيٺيءَ سان انگريزي فلمن ۽ ساهت تي بحث ڪرڻ چاهيندو آهي، ڪندو آهي ۽ پوءِ پاڻ کي 'بور' ٿيل ظاهر ڪندو آهي.

ان ڏينهن جڏهن مسٽر حڪيم اوچند هن کان سوال ڪيو ”مسٽر پنجابي، اهو ته ٻڌايو ته هي جو اڄڪلهه بنگلن ۾ ڊرائينگ رومس يا بيڊ رومس ۾ گلاب، ڪمل وغيره جي گلدستن بجاءِ ڪنڊن وارا ڪئڪٽس رکيا

تا وچن، ان ۾ وري کهڙو مادرزم سمايل آهي؟"

تڏهن هڪ دفعو ته ويٺل سيٺي شخص جي وات مان ٽهڪ نڪري ويا هئا ۽ هن کي پل لاءِ پاڻ کي ان لاءِ اپراڌي سمجهيو هو. پر هن ڏنو هو ته مسٽر حڪيم جي چهري تي سچ پچ گنڀيرتا ڇانيل هئي ۽ اکين ۾ خالص سوال اٽڪيل هو، تڏهن هن ڪجهه نرمي جواب ڏنو: "اڄ جي زندگي ڪنڊڪنس جي ٻوٽي کان ڇا ۾ گهٽ آهي؟ هرهنڌ ڪنڊا، هرهنڌ ڪنڊيون، هڪ اڻ گهڙيل ۽ بي ڍولو جيون، پوءِ به ڏسو ڪيئن نه نرلڄائيءَ سان وڌندو ٿو رهي، ڪنڊڪنس جيان، ڪنڊڪنس اڄ جي زندگيءَ جو 'سمبل' آهي."

هن جي سمجهاڻيءَ سيٺي جي چهري تان بناوت جا تهه لاهي ڇڏيا هئا، انهن جي ننگائپ ڪجهه وقت لاءِ ظاهر ٿي، وري انهن چهري پنهنجيان ڍڪجي ويئي هئي.

"ليڪن انڪري گلاب کان نفرت ڇو؟" مس سيٺيءَ شنڪا ظاهر ڪئي، "گلاب جي سونهن ۽ ڪوملتا ان ڪري پاڻ وڏيڪ وڻي گهرجي مسٽر پنجابي!" ۽ هوءَ ڦڪو ڪلي واري سان سيٺي ڏانهن نهارڻ لڳي.

هن سانت لهجي ۾ جواب ڏنو: "نه ائين نه آهي مس سيٺي! انسان هميشه پنهنجي ڀاونائن جو عڪس ٿي پنهنجي آسپاس جي پرڪرتي ۽ شوق جي چيزن تي مڙهڻ چاهيندو آهي. اڄ گلاب جي نزاڪت، مخصوص آڪار ۽ ڪومل خوشبوءِ ڪٿي رهي آهي؟ مشيني سيٽا

زندگيءَ جي ڇھري کي بگاڙي ڇڏيو آھي ان ۾ ڪنبڻ
دار گھراڻ پري ڇڏي آھي، تڏھن به ھي جيون ڪنڪنس
جھان بنا پاڻيءَ بنا پاڻ وڌندو ٿو رھي. انڪري——"
۽ ھن جو ساھ تيزيءَ سان کڄڻ لڳو ھو، پوءِ بحث
گھٽو وڌي ويو ھو ۽ ھن جي ويچارن جا پاڇا سڀني
جي چھرن تي ڏڏي رھيا ھئا، جن کي ھو ڪڏھن
مذاق ڪڏھن رد قد ۾ ميسارڻ جي ڪوشش ۾ لڳل ھئا.
تڏھن وچ ۾ مسٽر حڪيم ذرا گستاخ لھجي ۾ ھڪ
شخصي سوال پڇي ورتو ھو، "چا، توھانجي ڊرائينگ
روم ۾ به ڪنڪنس جو بوٽو رکيل آھي؟" ۽ ان وقت
ھو چاھيندي به ڪوڙ نه ڳالھائي سگھيو ھو.

۽ تڏھن کان ئي ھن پنھنجي رتا کي عملي بڻائڻ
جو سوچڻ شروع ڪيو ھو.

ھا، گلاب ۽ ڪنڪنس ۾ بنيادي فرق آھي، ھن
سوچيو ھو. ھنجي زال به ته ڪنھن وقت گلاب جو گل
ھئي. جڏھن ڇھ سال اڳ ھن شادي ڪئي ھئي تڏھن
پھرينءَ سٽنھن تي ھن جو گھرو دوست موھن به گھر
آيو ھو ۽ ھنن ٽنھي گڏجي پٽي راند ڪئي ھئي ۽ موھن
ھن کي چيو ھو ته ھو سچ پچ بيحد خوشسمت آھي،
ھن جي زال گلاب جي گل مثل آھي ۽ ان لاءِ ھن
کيس دل کولي واڌايون ڏنيون ھيون. پر پوءِ انھن ڇھن
سالن جي عرصي ۾ ئي ٽن ٻارن کي جنم ڏيئي اھو گلاب
جو گل ڪومائجي ويو ھو، ڦڪو ۽ بي رنگ پنجي

ويو هو. هن کي اهو به ياد آيو ته انهن شروعاتي ڏينهن ۾ هن گهر جي اڱڻ ۾ گلاب جو ٻوٽو لڳايو هو. جنهن تي ڪافي محنت ڪرڻ ڪانپوءِ رکي رکي به ٽي ننڍا گل ڦٽا هئا ۽ تنهن بعد هڪ ڏينهن ان کي ٻاڪري واري جي ٻڪري کائي ويئي هئي ۽ هن آس لاهي ڇڏي هئي. هن جي زال به بيماريءَ جو شڪار ٿي، مرجهائجي رهي هئي ۽ زندگيءَ جي زمين کان نراس ٿي، هستي برقرار رکڻ خاطر ڪنڊن وارو ڪنڊڪنس ٻڻجي، هنڪي هر وقت چڀي رهي هئي، هن تي غصو ڪري رهي هئي، هن جي نوڪري، عادتن تي طنز ڪري هن کي ڦٽي رهي هئي ۽ ان ريت بنا پاڻيءَ بنان ڀاڻ جي، جيون رس ٽڪائي سگهي هئي، تڏهن هن جو ڌيان لڳاتار ڪنڊڪنس ۾ سندرتا ڳولهي رهيو هو.

——

پورٽريٽ هڪ پيءُ جو

ان ڏينهن منهنجي دوست رميش ڇڳاڻيءَ جي ڏاڏي جون پڳڙيون هيون. اتي پهچڻ کان اڳ منهنجي اندر هڪ هلڪي آشا اڀري هئي، يا پڪ هئي ته اتي مونکي پنهنجو پاڻ کي تسڪين ڏيڻ لاءِ اخلاقي پٺڀرائي ملي ويندي. ڇو ته دوست رميش منهنجي نظر ۾ نه رڳو تعليم يافته جوان آهي، بلڪ- جنهن مون هن بابت وقت گذرندي رايو جوڙيو آهي. آزاد طبع ۽ نون ويچارن جو شخص آهي. اصل ۾ مون هو اندر ۾ اڳي ئي سوچي ڇڏيو هو ته ڏسان رميش ساڳيءَ حالت ۾ ڇا ٿو ڪري مونکي، الائي ڇو، ان وقت ائين لڳو هو ته هو به ضرور مون جيان ئي ڪندو، هن جو رويو به ساڳيو ئي رهندو. ۽ اهڙو موقعو ترت ئي- ڇهن پنجن مهنن ۾ ئي آيو، ان تي مونکي ڪافي خوشي ٿي هئي. رميش جي ڏاڏي جي سرڳ پڌارڻ جي خبر مونکي ڪنهن گهٽگهري ۾ ڏينهن اڳ، فون تي ڏني، تڏهن مون اتي ئي فيصلو ڪيو هو ته پڳڙين تي ضرور ويندس. هونئن دل ته ارٿيءَ سان وڃڻ جي هئي، نه انڪري ته ڪو مان ان قسم

جي فرض ڏانهن سجاڳ آهيان. نه، نه، منهنجي دلچسپي صرف ان ڏينهن شروعاتي گهڙيءَ وقت رميش جي رد-عمل کي جاچڻ جي هئي. ڏسان هو ڇا ٿو ڪري؟ اهڙن موقعن تي حاضر رهڻ (من اڪثر اهڙن موقعن تي تمام گهٽ ويندو آهيان) جي فرض کان وڌيڪ، خاص ڪري رميش جي ڏاڍي جي ڀڄڙين تي، منهنجي من ۾ رهيل اها هلڪي آشائي، سچو ڪارڻ هئي.

آفيس کان سڌو رميش جي گهر ويو هوس. گهر ٻاهران گهڻيءَ ڀرئي ماڻهو گڏ ٿي ويا هئا. خاص گهڻا ڪونه هئا، ان کان گهڻا وڌيڪ ماڻهو مون وٽ آيا هئا. اها ڳالهه مونکي خوب وڻي. پر مون جڏهن رميش کي ڏٺو. تڏهن مون کي سچ پچ ڌڪڪو اچي ويو. اول ته وشواس ئي نه آيو ته هو ائين ڪري سگهي ٿو. ڏئم هن ٻه وار ڏنا آهن. سچ، رميش کي ڏسي اها ڳالهه منهنجي لاءِ ڪافي نراس ڪندڙ هئي. ٻنا وارن جي هو عجيب بيوقوف جهڙو لڳي رهيو هو. هن جي مٿي جو 'شيپ' جيڪو هونئن سندر سنواريل وارن ۾ لڪل هو، نهايت ئي بي ڍولي نموني ظاهر ٿي بيٺو هو. رواجي حالت ۾ مونکي ان وقت ڪل اچي ها، پر سچ اهو آهي ته مان چاهيندي به کلي نه سگهيس. 'ته رميش ٻه وار ڏنا آهن.' بار بار من ۾ اهي لفظ دهرائيندي مون ٿوري گهٽي لڇ محسوس ڪئي، يا ٿوري مونجهه ۽ گهٻراهٽ به لڳو ڪي اتي ويٺل ماڻهو مون طرف ارٿ ڀريل نگاهن سان

ڏسي رهيا هئا، يا شايد اهو منهنجو وهم هو، پر نه، وهم شايد ڪونه هو. ڪي ساڳيا ماڻهو هتي به آيا هئا. مون پاڻ تي ضابطو رکڻ چاهيو ۽ سهاويڪ بڻجڻ جي ڪوشش ڪيم. باقي دلي طرح سان اتي ويهي رهڻ جو مون، وٽ هاڻ ڪوبه ڪارڻ نه بچيو هو. رهيش سان ترت ڏي منهن مقابل ٿيڻ کان بچڻ لاءِ به، ساڳئي وقت پنهنجي گهبراهٽ ۽ مڙهجي ويل گناهه جي احساس تي جيت پائڻ لاءِ، پاسي ۾ ويٺل هڪ غير دلچسپ ماڻهوءَ سان ڳالهين ۾ جنبي ويس.

منهنجي پيءُ جو ديهانت اٽڪل پنج مهنا اڳ ٿيو هو. اهو منهنجي لاءِ ڪافي اوچتو ۽ بي وقتائتو هو. شايد هرڪو موت اوچتو ۽ بي وقتائتو ٿيندو آهي. يا وقت کان اڳ ٿيندو آهي يا وقت کان پوءِ. وقت تي ڪو ورلي مرندو آهي. مان به ان وقت ان حادثي ڪي سهي وٺڻ لاءِ بلڪل تيار نه هوس. اهو ڪڏهن نه ڪڏهن اچڻو ئي آهي، ان جي سڌ هوندي به، مون پاڻ کي هڪ سٺو پٽ ثابت ڪرڻ لاءِ، جنهن وقت ۽ عرصي کان پوءِ اهو چاهيو هو، اهو عرصو مونکي ملي نه سگهيو. ان ڳالهه جو دک مونکي هميشه رهندو. اهو شايد پڌائڻ جو ضرور ڪونهي ته مونکي پيءُ لاءِ بيحد عزت هئي، شروعات کان وٺي تڏهن کان، جڏهن کان مون هوش سنڀاليو آهي. ۽ ان لاءِ مونکي سبب به آهن. مونکي گهڻو ياد آهي ته منهنجي پيءُ مون لاءِ ڇا ڇا

نه ڪيو هو. سڀ ٻيءَ شايد ڏي ايترو ڪندا هوندا. ماءُ چوندي آهي ته تو جڏهن ٻه، ٽيهڙ ڪان وٺي ڪو ضد ڪيو، پڙهڻ اهو پورو ڪندو هو. خاص ڪري بيماريءَ جي ڏينهن ۾ تنهنجي بستري تي رهڻ جا ڍير هوندا هئا. (شايد ان ڪري ٿي مان ننڍپڻ ۾ اڪثر بيمار رهندو هوس) منهنجي ماءُ اهي ڳالهيون ۽ اهڙيون ٻيون انيڪ ڳالهيون اڳ به ٻڌايون هيون ۽ هاڻي به، منهنجي پتا جي ديهانت بعد به، ٻڌائيندي آهي. پر هاڻي هنجي چوڻ جو لهجو البت 'ٽرئجڪ' هوندو آهي. حالانڪ اهو مونکي چٽي چڙڻ ڪپي ته سڀ ضد پورا ڪرڻ پٺيان اجائي اوچي ڪلپنا ڪرڻ جي ضرورت ڪانهي. جڏهن کان مان سچيءَ معنيٰ ۾ ضد ڪرڻ جهڙو ٿيو آهيان، تڏهن 'انهن ضدن' جي نسبت ۾ منهنجي پيءُ جي رواجي آرٿڪ حالت وڏيڪ سچائي رهي آهي. ته به سراسري طور مونکي پيءُ لاءِ اڄ به عزت آهي. مون چاهيو هو، جئن هرڪو صالح اولاد چاهيندو آهي (يا چوندو آهي) ته پڙهي لکي، وڏي نوڪري هٿ ڪري ماءُ پيءُ کي پوئين وقت ۾ سکي رکندس. ان ڪري دک آهي جو مونکي گهربل وقت نه ملي سگهيو. جيتوڻيڪ ان احساس کان به انڪار نٿو ڪرڻ چاهيان ته چاهي هو وڏيڪ وقت جيئرو هجي ها، ته به مان کيس سک نه ڏيئي سگهان ها. ڪنهن کي سک ڏيئي سگهڻ جي ڳالهه تي منهنجو وشواس ئي نه رهيو آهي.

موکي نوڪري ڪندي اڃا ٻه سال به پورا ڪونه ٿيا هئا، جو منهنجي پيءُ جو اوچتو مرتيو ٿيو هفتي ڏيڍ اندر رواجي بخار کان شروع ٿي اهو هن کي گهڙڪائي ويو. جنهن خاص ڳالهه جي ڪري به مون پنهنجي پتا جي مرتئي کان بچڻ ٿي چاهيو، اها هئي ته ان وقت موکي پين جيان 'وار ڏيڻ' لاءِ مجبور ڪيو ويندو. موکي اها ڳالهه بلڪل بيهودي لڳندي آهي. بنا وارن جي ماڻهو ڪهڙو لڳندو! اها ڪهڙي چريائپ آهي ته پيءُ به مري ۽ وار به ڏجن! ۽ ڇگو ڇوڪو وقت مورکن جيان قياس جوڳو ٻڌجي ماڻهن کان شڪل لڪائيندو رهجي. ان ڪري مون ڪجهه عرصو اڳ ئي من ۾ فيصلو ڪري ڇڏيو هو ته مان وار نه ڏيندس. اڄ تائين اها ڳالهه مون کي سمجهه ۾ نه آئي آهي ته انهن 'وارن ڏيڻ' جو آخر ڪهڙو 'سينس' آهي! ان رسم تي هڪ دفعي ڪاليج لائيف ۾، اسان ڪن چند گهرن دوستن خانگي 'ڊبيٽ' رکي هئي، جنهن ڪافي مزيدار بحث ٿيو هو. پر ان کان به مزيدار ڪارڻ موکي ان وقت پڌايو ويو، جڏهن ٽي سال اڳ منهنجي ماءُ جو مامو گذاري ويو هو. مائٽن جي گهڻي زوربار بعد به جڏهن مون وار ڏيڻ کان انڪار ڪيو هو ۽ منهنجي مامي مون تي گهڻو زور آندو، تڏهن مون هن کان پڇيو هو "ڇگو، ماما، آخر وار ڇو ڏنا وڃن؟" تڏهن هن چيو هو "بابلا، اها اسان هندن جي پراڻي ريت آهي.

ان مان ماڻهن کي خبر ٿي پوي ته هن جو ڪونه ڪو عزيز گذاري ويو آهي.“ مونکي اهو پڌي ڪل اچي ويئي هئي. ماڻهن کي اهڙي منحوس خبر ڏيڻ جو ڪهڙو نه عجيب طريقو آهي! جيڪڏهن خبر ڏيڻ ئي مقصد آهي ته ڪو ٻيو، سولو سڌو طريقو نٿو اپنائي سگهجي؟ ۽ مون وار ڪونه ڏنا هئا ۽ منهنجي ديکا ديکيءَ ۾ منهنجي هڪ هاءِ اسڪول پڙهندڙ ماروٽ به انڪار ڪيو هو. اصل ۾ منهنجو ان وقت ائين ڪرڻ پٺيان اهو به مقصد هو ته پنهنجن عزيزن کي مستقبل ۾ اهڙيءَ ڪنهن نازڪ حالت وقت، پنهنجي مضبوط رخ لاءِ اڳواٽ ئي چتائي ڇڏيان. پر ان وقت مون ڏنو ته منهنجي ماءُ خاص ناراضپو نه ڏيکاريو هو.

جهڙو ناراضپو هن منهنجي پيءُ جي مرڻ وقت ڏيکاريو. مرڻيو رات جو نوين ساڍي نوين بجي ٿيو. سيڪجهه ڪريا ڪرم ٻئي ڏينهن تي ٿيڻو هو منهنجي ماءُ کي وشواس الائي ڪئن اچي ويو هو ته سڀاڻي مان وار ضرور ڏيندس. شايد ان وشواس جو ڪارڻ اهو هجي، جو موت کان اڳ بيماريءَ جا ڇهه ست ڏينهن، ڊاڪٽرن پٺيان ڊڪ ڊوڙ ڪندي جنهن لگن ۽ شيوا جو پريچه ڏنو هوم يا جنهن انتم گهڙيءَ، رات جي سناٽي ۾ منهنجي پيءُ آخرين دم ڏنو هو، تڏهن جئن مان اوچنگارو ڏيئي چڱو وقت رنو هوس، تنهن مان شايد هن اهو وشواس ڪنيو هجي. جيتوڻيڪ ترت پوءِ مونکي پنهنجي

ان نموني روئڻ کي ياد ڪندي، عجب لڳو هو يا وشواس ئي نه آيو هو ته ڪو ماڻهو ائين روئي سگهيو هوندس. ڇو جو مونکي ڪافي عرصي کان پنهنجي روئڻ جو اهڙو ڪوبه پرسنگ ڪونه ٿي سجهيو. مون ڪافي ڪوشش ڪئي ته پنهنجي روئندڙ چهري جو ڪو اکيون عڪس ياد ڪريان. در اصل مون عرصي کان دل کولي روئڻ چاهيو ٿي يا صحيح چوڻ اهو ٿيندو ته پاڻ کي روئندو ڏسڻ چاهيو ٿي پر جذباتي سطح تي واسطو رکندڙ اهڙو ڪو موقعو ئي ڪونه آيو هو. ان رات پڻ هدايتن سان گڏ منهنجي ماءُ اهو به چئي ڇڏيو هو ته اول اول مان حجم کي گهرائي وار ڏيئي ڇڏيان، منهنجي هڪڙي ننڍي پٽ جا به ته وار ڏيڍا هئا ۽ اهو به طئه هو ته پني مونکي وجهائڻي هئي. منهنجي وڏي شادي شده ڀيڻ به روئندي انهن سڀني هدايتن جي تائيد ڪئي هئي ۽ خرچ پکي لاءِ سون جون ٽي چوڙيون به مان ميٽ ۾ لاهي ڏنائين.

پر ٻئي ڏينهن منهنجو ويچار وري بدلجي ويو هو. اهو صبح ڪافي روشن ۽ صاف هو. ان ڪري اها چريائپ نه ڪرڻ جو فيصلو ڪيم، منهنجي ماءُ ۽ وڏي ڀيڻ ته، صبح ٿيندي ئي پاڙي مان زالن جي اچي وڃڻ تي، انهن جي وچ ۾ ويهي روئي رهيون هيون. شهر مان پڻ ويجهن ڏورانهن مائٽن جي پهچڻ تائين مونکي ڪافي ڪم ڪرڻا هئا. ڪي مائٽ، پيءُ، ٽين ۽ بس ۾ اچي به

پهتا. مون پاڙي واري جي مدد سان حجم جي دوڪان تي موڪلي ٻٻوءَ جا وار ٺهرائي ڇڏيا. پوءِ مون ڏٺو: باقي ڪم آيل ماڻڻ ڪرڻ ۾ جنبي ويا هئا. سر لاءِ ڍنڍورو ڏيارڻ، ڪاڻيءَ جو سامان، ٻاهر ويهڻ لاءِ فراس وغيره ڪيئن نه تڪڙو تڪڙو ميسر ٿي ويا، ان تي مونکي عجب لڳو هو. هرڪو جلد از جلد ڪم اڪلائي، دور دور پنهنجي نوڪري يا ڌنڌي تي رسڻ لاءِ اناولو ٿي رهيو هو. ان وچ ۾ اندر منهنجي ماءُ کي ڪيئن نه خبر ملي ته مون وار ڏيڻ کان انڪار ڪيو آهي، تڏهن هن اندران ئي هڪ زوردار ڇيخ ڪندي، ڇڙ آيل پنهنجن کي للڪاريو هو "تڏهن، ادا، مونکي ئي وٺي هلي، منهنجي سينڌ ڪوڙايو.. هن نالائق کي ته شرم به نٿو اچي."

ان وقت مان اندر ئي اندر ڇڙ ڪنجي ويو هوس. پهريون ئي دفعو ڪٿي وڃي منهن لڪائڻ جو ويچار آيو. پوريءَ طرح ڇٽي نٿو سگهان ته پوءِ به ڪيئن نراجائيءَ سان، ايترن ماڻهن جي وچ ۾، مان وار ڏيڻ کان بچي ويو هوس- پر ان گهڙيءَ منهنجي همدردن، ماڻٽن ۽ گهٽگهرن ۾ مونکي گهڻو بدنام ڪيو هو، ان جو شدت ڀريو احساس، نه چاهيندي به گهڻو وقت گناهه جي روپ ۾ حاوي رهيو.

خاص ڪري ٽئين ڏينهن سه پڳڙين جي ڏينهن- ان اگري احساس مونکي خوب پيڙهيو هو، حالانڪ مون

چاڙهو ٿي ته اهو مون تي مڙهيل احساس آهي ۽ ان کي ڏوئي هلڻ مسور ڪندا آهيو. ان ڏينهن پڳڙين تي ماڻهو، منهنجي اميد کان تمام گهڻا هئا. مونکي ان وقت دل ئي دل ۾ خوشي ۽ فخر ٿيو هو ته مان ڪافي لوڪ پريه ۽ معتبر ماڻهو ٿي ويو آهيان. جيتوڻيڪ اني ئي پوءِ مونکي ان ڳالهه تي ارمان به ٿيو ته اڄ منهنجو پيءُ جيئرو هجي ها ته ڪيس پتو پئجي وڃي ها ته سندس پٽ ڪيڏو نه ڪارگر ۽ معتبر ماڻهو ٿي ويو آهي. اهو وشواس الائي ڇو هن کي جيئري مان ڪڏهن به ڪرائي نه سگهيو هوس. ان ڳالهه جو مونکي هميشه ڏک رهندو. پوءِ ٻين ماڻهن جي وڃڻ بعد، رهجي ويل ڪن دوستن کي، مونکي اڄ به ياد آهي– ان اڻ ڪپيل لوڪ پريتا کان متاثر ٿي، مون ڌرائي ٻڌايو هو ته اڄ مان جو ڪجهه به آهيان، پنهنجي ان سرڳواسي پتا جي عمدن گڻن جي مليل ورثي جي دولت ئي آهيان. حالانڪ منهنجي وارن نه ڏيڻ جي ڏيٺ ٻڌائي پوءِ به انهن جي چهري مان مونکي ڪائينندي نظر آئي هئي.

هفتي کن بعد ئي مونکي تصديق سان اها خبر پئجي وئي هئي ته ٺاڪوءَ جي پيءُ جي پڳڙين تي آيل ماڻهن مونکي دل کولي لوڏيو هو. ٺاڪوءَ جي سعادت مندي ۽ فرمانبرداري مان منهنجي بي شرمي ۽ جي ڀيٽ ڪري هنن ٺاڪوءَ کي خوب ساراهيو هو نه رڳو وار ڏنا هئا، بلڪ پنهنجي پيءُ جي مرتي جو پورو پورو سماجڪ فائدو وٺڻ لاءِ هن ٻارهي

تاڻين اڪنڊ پاٺ رکائڻ ۽ ٻارهين ڏينهن سڀني مترن رشتيدارن کي روٽي کارائڻ جو اعلان ڪيو هو. مون کي پڇڻي ڏک ٿيو هو ته ڇو ماڻهو ايترا ويسر کاڌا چڙهو آهن؟ ڪين خبر ڪانهي چاته انهيءَ ناڪوءَ پنهنجي پڙي ڀيءُ کي گهر مان ڪڍي ڇڏيو هو. ويچارو موت کان صرف مهينو اڳ پڻ سالن تائين ڪڏهن ڪنهن عزيز وٽ، ڪڏهن ڪنهن آشرم ۾ ڌڪا کائيندو رهيو هو منهنجي دل شايد اها هئي جو مون پنهنجي ڀيءُ جي مرتئي جو شهادت پڙيو، سماجڪ فائدو نه ورتو يا نه وٺي سگهڻ جهڙي لاچاريءَ ۾ هوس. پر وڏيڪ ڏک مونکي تڏهن ٿيو، جڏهن، هڪ دفعي مان ڪنهن دوست جي گهر- جيڪو قضا سان شاهوڪار به هو- ڪنهن دعوت جي سلسلي ۾ ويو هوس. اتي مون ان دوست ۽ دوست جي ٽن ڀائرن جي- جيڪي هڪ ئي بنگلي ۾ ڌار ڌار رهندا هئا بيڊ روم ۾ سندن سرڳواسي پتا جون چار شاندار آئل پينٽنگس سينگاريل ڏٺيون. مونکي ان وقت پنهنجي وڏڙن جو تکو احساس ٿيو هو. اهو دوست ان ڏينهن شايد سٺي موڊ ۾ هو، جو نه صرف مونکي انهن مهانگين آئل پينٽنگس، لٽڪايل رنگين بلبن ۽ ريشمي هارن تي خرچيل رقم جا پورا تفصيل ڏيئي رهيو هو، بلڪ پنهنجي ڀيءُ جي يادگار ڪارنامن جو بيان ڪري مونکي بي حد بور ڪري رهيو هو- اهو سڀ اهڙي اتساهه وچان پڌائي رهيو هو. ڄڻ ڀيءُ جي

شاديءَ جو ورڻن ڪري رهيو هجي، مونکي سمجهه ۾ نٿي اچي ته اهڙن پونر ۽ دڪدائي موقعن کي ماڻهو ائين خوشيءَ ۽ ساراهه جو باعث بنائڻ ۾ ڪيئن ٿا ڪامياب وڃن! البت بوءِ اتي وڏيڪ دير ترسڻ منهنجي لاءِ موت جهڙو گهاٽڪ بڻجي ها.

ڇو جو ٿي چار دفعا سنيرندي يا جذباتي طرح تيار ٿيندي به هنن ٿن چئن مهينن ۾ پيءُ جي آئل پينٽنگ ته ڇا هڪ انلارج فوٽو به گهر ۾ نه آڻي سگهيو هوس منهنجيءَ انهيءَ ڪوتاهيءَ تي منهنجي ماءُ هڪ ڏينهن خوب پاراتا ڏنا هئا، جيڪي مان ڪونه سنيران هن اڳي ڪڏهن مونکي ڏنا هجن، مان هن جو اڪيلو پٽ هوس، ان ڪري، پر هاڻ مونکي پڪ ٿي چڪي هئي ته هوءَ مون مان نراس ٿي چڪي آهي. حالانڪ مونکي وشواس آهي ته هوءَ منهنجي سستيءَ ۽ مجبوريءَ کان به پوريءَ طرح واقف آهي ته مان اڪيلي سر هن هيڏي وڏي بي رحم دنيا ۾ ڪٽنب جو پالن ڪندي اهو پيو سڀ مشڪل سان ڪري سگهندس. اهو وشواس ان آڌار تي ٻڌل آهي ته ڪڏهن ڪڏهن، جڏهن هوءَ سماجڪ حوالن کان رهت، انساني ڪيفيت ۾ هوندي آهي- اهو چوندي آهي ته مونکي منهنجي پيءُ نازن سان پاليو هو ۽ ته مان ڪچڙيءَ عمر ۾ سڄو بوجو ڍوئي رهيو آهيان، ته ان ۾ منهنجو ڪوبه ڏوهه ڪونهي وغيرهه وغيرهه.

پر پيءُ جو هڪ سٺو پورٽريٽ يا ٿي سگهي ته

سٺي آئل پينٽنگ آڻي جو منهنجو سوداءُ. اهو چائيندي به ته اها منهنجي من جي هڪ واهيات ڪمزوري آهي. مان پاڻمان ڪڏهن نه سگهيو هوس. ٻه ٽي دفعا پاڪستان ۾ ڇڏيل جائداد جي ڪليم جي ڪاغذن تي اڳيان منهنجي پيءُ جي هڪ پراڻي پاسپورٽ فوٽي جي آڌار تي هڪ پينٽر دوست کان آئل پينٽنگ تيار ڪرائڻ لاءِ تيار ٿيو هوس (جنهن ڪليم جي مليل رقم مان منهنجي پيءُ منهنجي شادي ڌام ڌوم سان ڪرائي، پنهنجي، عرصي کان ڍڳيل اڇا پوري ڪيا هئي) پر پنجاهه سٺ روپين جو خرچ ٻڌي نراس ٿي چڪو هوس. ان سوداءُ جي تيز هئڻ جو، منهنجي اندر ۾ هڪ ٻيو سبب به هو– جو شايد وڏيڪ گهرو ۽ اهميت جوڳو هو.

اها ڳالهه، هئڻ هئي: الائي ڪٿان منهنجي ڪمري ۾ منهنجي پتنيءَ جي سرڳواسي ناني جو هڪ وڏو آئل-چٽر عرصي کان لٽڪيل هو. اهو ڪٿان آيو، ڪٿان آيو، ان چرپائي ڪي ياد ڪندي اڄ به ڪل ايندي آهي، ته پاڻ تي غصو به. اصل ۾ پنهنجي ڪمري ۾ پتنيءَ جي ناني جو فوٽو لٽڪائي ڇڏڻ، ڀلا چرپائي نه آهي ته ٻيو ڇا آهي؟ منهنجو هن سان ڪهڙو مطلب؟ ٿيو هو ائين جو منهنجا ساهرا ڀيرين ساڳئي شهر ۾ هڪ مسواڙي جاءِ ۾ رهندا هئا؛ پر پوءِ اها بند ڪري هو لڏي ٻئي شهر هليا ويا هئا. ڪجهه سامان سندن ان ۾ رهجي ويو هو. جيڪو پوءِ اتان ڪنهن نه نموني موڪلي ڏيڻ جي

ذميداري اسان تي- مون تي ۽ منهنجي پتنيءَ تي- وڏي ويٺي هئي. رڳو مون تي ان ڪري نه وڏي ويئي جو منهنجا سارا ٻه مونکي چڱيءَ طرح سڃاڻي ويا هئا. هڪ خالي ڏينهن تي مان ۽ منهنجي پتني اهو سامان کڻائي آيا هئاسين، جنهن مان ٻيو سڀ سامان، جيڪو اڪثر تلهو سامان هو، ريلوي ذريعي روانو ڪيو ويو. باقي هيءَ نازڪ نفيس پينٽنگ رهجي ويئي. جا ٻوه عارضي طور جذبي وس تي، پتنيءَ ڪمري ۾ لڳائي ڇڏي هئي. جا ٻوه منهنجي لاغرضيءَ سبب اتيئي لڳي رهي.

ان ڇريائپ جو قل مونکي ٻوڳڻو پيو. ٻيءَ جي مرتيو بعد ٻه ٽي دفعا اڻين ٿيو جو، ڪو ٻاهران دوست ٽي آيو يا سماجڪ شيوا جي سلسلي ۾ ڪو واقف ٽي آيو ته هڪ ٻن سوالي نگاهن سان ان چتر ڏانهن نهاري جڻ اڻين پڇڻ چاهيو ته ڇا هي منهنجي پتا جو چتر آهي. ڪنهن ته اهو سنتوش ٻه ظاهر ڪيو ته مون پنهنجي سرڳواسي پتا جو تمام سٺو پورٽريٽ، پوري جڳهه تي لڳايو آهي. ڪنهن ته سڌو ٽي پڇيو ته ڇا هيءُ منهنجي پيءُ جو فوٽو آهي! تڏهن مونکي پنهنجي سستيءَ ۽ بيوقوفيءَ تي سخت چڙ آئي هئي ۽ پتنيءَ جي اجوڳي شرڌا تي غصو مون ڀر ان وقت پاڻ کي بي عزتو محسوس ڪيو هو. ڪيڏو نه واهياتپڻو هو جو، جنهن استان تي منهنجي سرڳواسي پيءُ جو سٺو، گلن سان سينگاريل آئل- چتر لڳڻ کپيءَ اتي هڪ ڏاريي جو، جنهن کي مون

ڪڏهن ڏٺو به ڪونه هو، جتر اتي لٽڪي رهيو هو.

مون نه صرف ترت ئي اهو جتر اتان لاهي تاڪ تي ٽنگي ڪري ڇڏيو، ليڪن جلد ئي ان جڳهه تي، پنهنجي مرڳواسي پيءُ جو آڏل - جتر لٽڪائڻ جو فيصلو ڪيو. مان ان لاءِ قرض کڻڻ لاءِ به تيار هوس. مون سوچيو ايترو ته مونکي ڪرڻ ئي کپي منهنجو پيءُ منهنجي معرفت پنهنجي دبيل اڇا پوري ڪرڻ لاءِ ڪاڻم جي پوري رقم خرچ ڪري ٿي سگهيو. تڏهن مان هڪ اپناڻجهڙ اسٽتيءَ مان بچڻ لاءِ، پنجاهه سٺ روپيه قرض به تم کڻان، اهو سراسر ڏوکو آهي.

۽ ان ڏينهن، جڏهن اهو آڏل - جتر مون گهر آندو هو ۽ ان خالي جڳهه تي اهو لڳايو هو. مٿان خاص ٻن روپين وارو ريشم جو هار لٽڪايو هو، تڏهن منهنجي ماءُ جي اکين ۾، ٻهريور دفعو هڪ انوکي پيڙا پري، ساڳئي وقت پرسڪون چمڪ اڀري هئي. ان وقت وري منهنجي من ۾ اهو ساڳيو ويچار اڀريو: ڪاش! اڄ منهنجو پيءُ جيئرو هجي ها.

آتم هتيا

اصل ان طرح جي، جنهن سهوليت ۽ شانتيءَ سان هن چاهي ٿي، هن کي ڪاميابي آخر ملي ويئي. هو ڪمري ۾ گهڙيو، ان وقت سج پورو لهي چڪو هو. ڪمرو هلڪي انڌڪار جي قبضي ۾ هو ۽ هو به ان وقت ٻاهر دالان ۾ ڪلنڊر دريءَ ڪان پري ڪنڊ ۾ ليٽي پيو هو. آرام ڪرسيءَ تي. هن جو ڪاٻو هٿ ڇاتيءَ تي اونڌي کليل ڪتاب سان آڱوٺي ۽ آڱرين سان ائين اٽڪيل هو، جنهن مان هن ترت سمجهي ورتو ته پڙهندي پڙهندي ننڊ کيس وٺي ويئي اٿس. هن کي جهڪي اهو ڏسڻ جي ضرورت محسوس نه ٿي ته سچ پچ هو سمهي رهيو آهي يا نه. ڪيس اها چڱي پڪ ڏني هئي، نه ته هو ضرور ڪيس ڪيڪاري ها يا ٻيءَ حالت ۾ ٿهڪ ڏئي ها. ڪنڊ وارو شيڊ-لئمپ به شانت هو. هڪ اڌ پل هو منجهيو ته اڄ هو صوفا تي ڇو نه آهي. آرام ڪرسي هو ورلي ڪم آڻيندو آهي- اڪثر نه جهڙي. پر اهو ٺيڪ آهي. ڪيس اهوئي ته کپندو هو. صوفا تي تڪليف ٿئي ها يا پوءِ اهو شايد نه ڪري سگهي ها ڇو ته پوءِ صوفا ڪيس

اڳان بلڪل ھٺائي ڇڏيو ھوي ھا. اھو ھو ڪنھن به حالت ۾ ڪري نٿي سگھيو. ھڪ صوفا پوري سيٽ مان ھو ڪيئن گم ڪري ھا، ان تي ڪوبه سولائيءَ سان شڪ ڪري سگھي ٿو. انڪري اھو نيڪ آھي. مفت ۾ مليل ان سھوليت تي ھن کي خوشي ٿي. ھن جو ڏيان اوچتو ڪنھن آواز ورھائي ورتو. ھن ڪان ھلڪو ڇرڪ به پرجي آيو. پر اھو دريءَ جو پردو ھو. ھوا جي جھونڪي تي سرسرائڻ لڳو ھو. تسڪين ھن ۾ وري موٽي آئي. ھڪ ڪن لاءِ ٻاھر ڪان پنھنجن حواسن کي سميٽي، ھن اندران ڪمري جي سناٽي کي، اونده، کي، گھرائيءَ انيڻ ڪرڻ چاھيو. اتي ڏيري ٿيري وڏندڙ انڌڪار جي بي آواز چرپر ڪانسواءِ ٻيو ڪجھ به نه ھو.

باقي سڀ ھن استرتا سان ڪيو. ڇري جي ڏار ھن جي گردن تي اٿين ڦري ويئي. ڇڻ ملڪ - برين جي سلائيز ڪٽيندو ھجي. ڇرو اميد ڪان وڌيڪ نڪتو. رت به گھٽو ڪون وھيو. آرام ڪرسيءَ جو ڪپڙو البت آلو ٿي ويو ھو. پر اھا ڳالھ ايڏي وڏي ڪانه ھئي. ھن کي خبر ھئي ته، رت گھٽو نڪري به نه ھا. رھيو ڏي ڪٿي ھو! وڏا وڏا پوڻا ڪڍھن جو اھي ڇڪي ويا ھا. الڳ ٿيل سر ڪٽڻ، ھن ويجھو آڻي ڏٺو، ظاھر ھو ته چشمي ھيٺان اکيون بند ھيون. ھن کي پھرين خيال آيو ته ڪنن ۾ اٽڪيل چشمو ھاڻي رھڻ نه ڏئي، کھڙو ضرور آھي. پر ڪجھ سوچي ھن ائين نه ڪيو. سر اڃا

هٿ ۾ ني هو ته هن ڪرسيءَ تي ليٽيل ڏڙ تي نظر وڌي. سفيد ڪڙتي پاڻجامي ۾ پيرن کان ڪلهن تائين ملبوس ”ڏڙ“ هن کي نظارو لڳو. ساڄو هٿ گود ۾ رکيل ڪابو هٿ ڇاتيءَ تي اونڌي ٿيل ڪتاب سان اٽڪيل. هن جون اکيون ڪلهن کان، ڏيري ڏيري مٿي کڄيون، پر اتي ڪجهه نه هو. سر هن جي هٿ ۾ هو. هن مزي خاطر اهو وري اتي، ڏڙ تي ڪلهن مٿان ٺهڪائي رکي ڇڏيو. پر جلدي گهبرائجي اهو ڪٽي ورتو. هو هڪدم اٿي کڙو ٿيو. هن کي ڏرت ٿي کي ڪم ڪري ونڻا هئا.

پوءِ، جيئن رٿيل هو، هن لاش هڪ وڏيءَ پيتيءَ ۾ بند ڪيو. پيتي، ڪمري جي لڳو لڳ اسٽور روم ۾ هئي. پر ان کان اڳ هن دريون بند ڪرڻ ڇو ضروري سمجهيون، پر ان جو ڪو سبب نظر نٿو اچي. ڇو ته هو گهڻي وقت کان اڪيلو رهندو آيو آهي. ۽ ڊپ؟ ڊپ هاڻ ڪنهن جو هو هن کي.

ڪمري ۾ واپس اچي هن شيڊ- لئمپ ٻاريو ته ڪمرو وڌو ٿي ويو. روشني پنهنجي محدود پهچ ۽ سهوليت موجب ڪمري جي سامان تي ڦهلجي ويهي رهي. ڇڻ عرصي کان هوءَ ان موقعي جو انتظار ڪندي هئي. در درين جا پردا خوشيءَ ۾ جهومڻ لڳا ۽ روشنيءَ سان واسنا ڀري ڇيڙ ڇاڙ ڪرڻ لڳا. ”مينٽل پيس“ تي رکيل گانديءَ جي ”بسٽ“ تي روشني ڪجهه ان طرح پئجي رهي هئي، جو نڪ غائب نظر آيو. روشنيءَ جي اها

شرارت هن کي پسند نہ آئي. ڪتابن جا شيلف روشنيءَ
جي دائري کان ڇاڪاڻ تہ ٻاهر هئا. انڪري انهن جو
سوال ئي نٿو اٿيو.

هڪ ٻي ڪرامت بہ ٿي: مالتيءَ جي ياد هن ۾
هڪدم اڀري آئي. هن کي عجب لڳو تہ ايترو وقت هو
مالتيءَ کي وساري ويٺو هو- ريتو ٻيبيءَ جي ياد البت
وچ وچ ۾ ضرور آئي هئي. ريتو- ريتا، هن جي "سويٽ"
ٻيبي! "الا" هو ڦٽڪي اٿيو. ريتا جو پيارو پيارو گول
مٽول چهرو هن جي اکين آتشبازيءَ جي چڪري جيان
ڦرڻ لڳو. ان چهري سان گڏ هڪ ٻيو چهرو بہ گڏجي
مسجي اڀري ۽ گم ٿي رهيو هو، گم ٿي ۽ اڀري رهيو
هو. ڪنهن وقت ٻئي چهرا ملي هڪ ٿي، ٿي ويا. ريتا
جو چهرو ياد ڪندي اهو ٻيو چهرو مالتيءَ جو، هن جي
پتنيءَ جو. هن جي اکين اڳي ئي ٿي ويو اهو ٻيو چهرو
هن وقت، بلڪل صاف، چٽو هو، ڄڻ ڪلهہ ٿي مالتيءَ
کان جدا ٿيو هجي. هن جو عجب خوشيءَ ۾ بدلجي
ويو. گذريل ٽن سالن ۾ هن جڏهن بہ ڪوشش ڪري
مالتيءَ جو چهرو ذهن ۾ آڻڻ چاهيو، ڪامياب نہ ٿيو
هو. هن جي اکين ان چهري جي عيوض اهي اسٽيون
اڀري ٿي آيون، اهي جهڳڙا، اهي ڊائلاگ اڀري ايندا
هئا، جهڪي مالتيءَ ۽ هن جي وچ ۾ ٿيا هئا. اڳي هن جي
دماغ ۾. جڏهن بہ هن مالتيءَ کي ياد ڪرڻ چاهيو هو
اهي سخت چڙ ڏياريندڙ پوسرائيندڙ. جلائي رک ڪندڙ

گفتا اپرندا هئا. ان ۾ مالتيءَ جو رودن هوندو هو، گهر جي تناءُ پري پوساڻ هوندي هئي. نه هوندو هو ته مالتيءَ جو چهرو، نه هوندو هو ته صرف ريتا بيبيءَ جو سدا بهار مکڙو، نه هوندو هو ته صرف هڪ خوشحال ڪٽنب جو تصور هن کي لڳندو هو ته اها هڪ نه ختم ٿيندڙ لڙائي، چڱي بنا گردن جا ٻه ڌڙ لڙي رهيا هجن.

پر اڄ مالتيءَ جو چهرو به هو، ريتا جو پيارو پيارو مکڙو به هو. چهرو ئي نه مالتيءَ جي سڄي جسم جو پورو خاڪو هن جي سمرتيءَ ۾ تازو ٿي آيو. بلڪل ائين جئن نديءَ ۾ آڪ جي ڪير سان ڀني تي ڪي اکر لکي هو ڀاريندو هو ۽ سڙيل ڀني ٿي آڳرن جا نشان اپرندا چٽا ٿيندا هئا. هاڻي هن جو جسم آزلي پياس کان ٿرڪڻ لڳو. مالتيءَ جو چهرو - مالتيءَ جو سندر ۽ صحتمند، سڊول جسم! بجسم مالتي خود! هن جي شرير مان خواهش پري بي چئنيءَ جي لهر لنگهي ويئي. هن فيصلو ڪيو ته پاڻ مالتيءَ سان پرچاءُ ڪندو؛ هن کان معافي وٺندو، هن کي جلد گهرائي وٺندو. هن هڪدم اهڙو خط لکڻ شروع ڪيو: ”مالتي ديئرا مونکي معاف ڪر ۽ هڪدم هلي اچ. مان توکان سواءِ رهي نٿو سگهان.“

....

”ٽر.... نڪ، ٽر.... ن .. ڪ“ ڪال بيل جو بي سرو لاڳيتو آواز اک لاچار ڪلي ٿي پوي، پر ڪمري ۾ اونده کان سواءِ ڪجهه نٿو ڏسجي. چادر مان ڪاڻي ٻانهن

ڪڏي واچ ۾ ٽائيم ڏسڻ جو ويچار آيو. ليڪن ياد آيو ته ان پاڻهن ٽي مالتي مزي سان ننڊ ڪري رهي آهي اها پاڻهن مالتيءَ جي گردن واري خم جي هيٺان لنگهي ٻانگ جي ٻئي پاسي سڌي پيئي آهي.

”ٽر....نڪ، ٽرنڪ“ ڪال بيل جو آواز آنم و سمرتيءَ جي ننڊاڪڙي خمار ۾ ڪير آهي اهو خلل وجهڻ وارو! رات اڌ ڪان وڌيڪ گذري چڪي هوندي. ٽائم پيس جي ”ٽڪ ٽڪ“ ڏيان ڇڪائي ٿي. اٿان وقت جي خبر پوي شايد، ڪجهه ورائي انوماں موجب ان. ”ٽڪ ٽڪ“ طرف نهارڻ چاهيان ٿو. پر اونده ۾ ڪجهه نٿو ڏسجي، صرف ”ٽڪ ٽڪ“. ڪاش رکو ”ٽڪ ٽڪ“ ٻڌڻ سان ٽائيم ڄاڻي سگهجي! مطلب ته سائنس کي اڃا گهڻو ڪرڻ لاءِ پيو آهي ۽ نيستائين مونکي به پاڻهن مالتيءَ جي هيٺان ڪڍڻي ٿي پوندي.

”ٽر...ن....ڪ، ٽرنڪ“ ڪير آهي اهو ڪمبخت هن وقت! هن سگد پلاوي مان ڪير جاڳائي رهيو آهي مونکي. اندرئين وويڪ جو سڏ به جيڪر اهڙي وقت اٺ ٻڌو ڪري ڇڏي ڪوئي! ڪيڏو نه آنند آهي هن مدهوشيءَ ۾، مالتيءَ سان گڏ سمهيو رهڻ ۾! اوهه، هڪ پنجٽيهه، رسٽ واچ جا ڪانٽا ريڊيم جي ٽپڪن ڏانهن ٽمڪي ٽمڪي اشارا ڪري رهيا آهن. ڪنهن پلجي ويل دنيا جي ياد ڏيارڻ ۾ لڳاتار ڪوشش ڪندي سمهي رهيا آهن ڄڻ.

”ڏ...ر...ڏ...ڪ“... اوف، او!

گرم بستري مان لاچار نڪري اونده، مان عادي قدمن سان گذرندي دروازو کوليان ٿو...؟!...؟ ”اڙي اس، تون؟ ڪمبخت تون؟ هن مهل؟“

”ها، هن مهل حرامي، پهرين سامان ته ڪٺاهه ڏسين نٿو بار هيٺ دبجي رهيو آهيان، زال جي بغل ۾ سمائجي، ٻچو، وساري ويٺو آهين سڀ ڪجهه.“

هن کان اڳڀجي ورتم ۽ هن لاءِ اندر داخل ٿيڻ جو رستو ڏاهيم، ٻاهر ڏسان ٿو ته هڪ بيڊنگ به آهي.

”هي ڪو وقت آهي ڪنهن گرهستي جيو کي جاڳائڻ جو، ڪنهن هوٽل ۾ نرمي صبح جو اچين ها بيشرم!“

”تو کي جاڳائڻ جو هي سڀ کان بهتر وقت آهي.“

۽ ان سان گڏ امر جي خوفناڪ کل گونججي اونده جي شانت سمهيل پردن کي لرزائي ۽ جاڳائي ڇڏي. ان ڪري ٻئي ٻاري گهٽ ۾ گهٽ اندرئين ڪمري جي اونده، کي انهيءَ ظلم کان بچائي ٿو وٺان.

”ذرا، آهستي يار، اندر مالتي ۽ ٻيئي سمهيل آهن.“

مون جنسي هن جي وات تي هٿ رکي، هن جي ٽهڪن جو وهڪرو روڪڻ چاهيو، پر امر جي ٽهڪن جو وهڪرو روڪڻ ڇا سولو آهي؟ هن جا ٽهڪ، هن جون ڳالهيون، خود هن جو سمورو وجود منهنجي جيون جي هلندڙ سلسلي کي هيٺ مٿي ڪرڻ لاءِ ڪافي آهي- انڪري نديڻ، پوءِ اسڪول ۽ ڪاليج جي هن پنهنجي جاني دوست کان،

مون ۾ري پڇڻ جو پتن ڪيو آهي، تڏهن ڪان، جڏهن ڪان، مون جيون جو "عملي" حصو شروع ڪيو آهي، ڇو جو امر اهو نہ ڪري سگهيو آهي ۽ پڪ آهي ڪري بہ ڪونہ سگهندو. ڪاليج ڪان وٺي آدرشي ۽ انقلابي جيون گهاريندڙ امر، هرهنڌ اڪيلو رهيو آهي. مست، خانہ بدوش امر، سماجڪ بندوبستن ۾ ڪٿي بہ "فٽ" نہ ٿيندڙ امر! هن جو جيون مونکي پنهنجي "عملي" جيون جي نسبت ۾ هميشه اشانت ڪري ويندو آهي. هن سان چٽاپيٽيءَ جي سطح تي بهڪي مان سڀ غلط ڪرڻ لڳندو آهيان ۽ امر جي "نج" وحشيانت پروان چڙهي، مونکي ڪٽڻ شروع ڪندي آهي ۽ منهنجو "سلسلو" سهڪڻ لڳندو آهي.

وڌ ۾ وڌ ان جو اثر مالتي ۽ ريٽا بيبيءَ تي پوندو آهي. منهنجي گهر جي هر شيءِ تي پوندو آهي. هن جي موجودگيءَ ۾ منهنجي گهر جي هر "آرٽ" کي نوان حوالا ملي ويندا آهن ۽ منهنجو "ريسپانس" خود مونکي ڪلڻ هاب لڳندو آهي. ۽ سان پاڻ ڪان ڪجهہ وڌيڪ اميد ڪرڻ لڳندو آهيان. پنهنجي اوقات ڪان وڌيڪ ڪم وٺندي مان "امر" ۽ پنهنجي گهر جي وچ واري ڪاهيءَ ۾ رانجهپڻي ڪري پوندو آهيان.

"سو، تو مونکي سچائي ورتو نہ. سٺو آهي، اچا ڏوري وڌيڪ ڪوشش ڪر." امر صوفا تي سگريٽ مان گول ڇلا ڪڍي رهيو آهي.

دروازي تي مالتي اکيون مهتي اسان ٻنهي ڏانهن نهاري رهي آهي امر ”نمستي پاپي“ جهڙيءَ مدرا ۾ هن طرف مخاطب آهي ۽ مونکي مالتي هڪ نفرت آميز چيز لڳي رهي آهي.

امر جي چهري جي رونق وڌي رهي آهي.

مالتيءَ جو وجود ٽڪرو ٽڪرو ڪنبڻ ۾ بدلجي رهيو آهي.

۽ مان؟ مان ان وچ ۾ وڌندڙ کاهيءَ ۾ پٽڙاڻجندو نو رهان.

... ...

مالتيءَ کي هن اپنائي ورتو ته ڄڻ دنيا هن کي اپنائي ورتو. مالتيءَ کي ٻهردن انهيءَ تبديل تي ٿوري حيرت لڳي، پر پوءِ ”وقت ڇگن ڇگن کي سڌاري ڇڏيندو آهي.“ جي چوڻيءَ کي سچو ثابت ٿيندو ڏسي پيگوان جا لک لک شڪرانا مڃڻ لڳي. بابا اوتار سنگهه جي سنڌيا– پرارٿنا ۾ هاڻي سچو ڪتمب نهايت قيمتي ۽ خوشبوءِدار اگربتين جو استعمال ڪرڻ لڳو. فرق، هڪڙو مالتيءَ اينديشي محسوس ڪيو، ۽ جنهن تي هن کي سخت اعتراض وٺڻ تي دل ٿي. پر پوءِ سمجهو ۽ پتورت ناري جيان ان تي پاڻ کي خوشيءَ هيرائي ڇڏيائين انهي پاڻ هيرائڻ ۾ مالتيءَ جي سمجهداري ۽ پتورت پڻي سان کهڙي خاصيت وڏيڪ پارت ادا ڪيو. اهو چئي سگهڻ ڪنهن لاءِ به ممڪن نه آهي.

فرق اهو هو ته هن مالتيءَ کي ”سرلا“ سڏڻ شروع ڪيو. مالتيءَ جو پنهنجي پتيءَ جي ڪنهن ”رومانٽڪ“ ماضيءَ کي صرف هڪ نالي جي سهاري ۾ پاڻ ۾ وري جيئرو ٿيندو ڏٺو ته ان کي آخرين طرح وردان سمجهي، سوڪاري ورتو. هونئن به مالتيءَ سوچيو ”نالي“ ۾ ڇا رکيو آهي؟ اصلي چيز ته ماڻهوءَ جا لڇڻ آهن. مثال طور مالتيءَ سوچيو: هن جي ”پتيءَ“ جو نالو جيڪڏهن ”روبوٽ“ (مشيني انسان) رکجي ته ڇا وڌيڪ مناسب ڪين ٿئي؟ اڄ ڪلهه هو هر ڪم نيم ۽ حڪم انوسار ڪري رهيو آهي. ان ڪري گهر ۾ ڪيڏي نه سهوليت ۽ سک اچي واسو ڪيو آهي. ڪهڙو نه سٺو ٿئي هر انسان ”روبوٽ“ بڻجي پوي. پيو نه، ته هر گهر جو مکيه سنڀاليندڙ پاڻي جيڪڏهن اڌين پنهنجو ”ڪايا ڪلپ ڪري، ته ملڪ جا ڪيترا مسئلا حل ٿي وڃن. مکيه مسئلو اهو آهي ته ملڪ جا مسئلا ڪيئن حل ڪجن ۽ ان جو اهڙو سولو حل مالتيءَ پنهنجي جيون ۾ پاڻ مرادو آيل ڏسي، پاڀي اوتار سنگهه جو چمتڪار ڀانيو، تنهن ۾ هن جو ڪهڙو ڏوهه هو.“

نه رڳو ايترو بلڪ، مالتيءَ جي پتيءَ جي سخت جاکوڙ ۽ رسوخ سان ڪشن کي (مالتيءَ جي ڀاءُ) امپورٽ ليسن به ملي ويو. ڇا ٿيو ان لاءِ مالتي هڪ به دفعو ”روبوٽ“ جي ٻاس وٽ پاڻ شام جو سو ڪڙيون ڪٽي ويٺي. ها، ها هن جي گهر ڪٽي ويٺي. ڪهڙي ڳالهه آهي، هر ڪامياب

ماڻهو ائين ڪري ٿو. ڪاميابيءَ ڪان اڳ به ڪري ٿو! ڪاميابيءَ ڪان پوءِ به ڪري ٿو. ڪاميابي ته هڪ مسلسل جادو آهي! انوکو نشو آهي. ان جا منتر ته وس ۾ ڪرڻا ئي آهن. ڪنهن به قيمت تي ڪرڻا آهن. مالتيءَ ڪي، روبوٽ جي ”سرلا“ لئي، جيڪڏهن دک آهي ته صرف اهو ته هن حي پتيءَ کي اهڙ عمل اڳ چونه آيو. ڪشن جي ڪارخاني ۾ هاڻي مالتيءَ جو ”شيئر“ آهي. جنهن مان گهر ۾ ”فرج“ اچي ويو آهي. اوچين قيمتي ساڙهين جو انبار لڳي ويو. رهنا بيبيءَ لاءِ دهليءَ جي پبلڪ اسڪول ۾ اوچي تعليم جو بندوبست ٿي ويو آهي. مالتيءَ حساب لڳايو ته جڏهن سلسلو شروع ٿيو آهي. (ٿيڻ ته گهڻو اڳ گهربو هو)، پنهنجو شاندار بنگلو به جلد ٺهي ويندو ۽ هر اونهاري ۾ شملي، نئنيتال ۽ ڪشمير جا سفر به جاري ٿيندا. اهي ماڻهو سراسر بيوقوف ئي ته آهن، جيڪي دهليءَ جي سخت اونهاري ۾ جلندا ٿا رهن. روبوٽ کي صرف ”باس“ جي اکيان هر روز ”هين هين“ ڪري کلڻو ٿو پوي. ها ۾ ها ملائڻي ٿي پوي. ڪهڙي وڏي ڳالهه آهي. يا مالتي هاڻي پنهنجي ”روبوٽ“ مٿان قربان پيئي وڃي. هن جي صحت ۽ تفريح جو هر وقت خيال ٿي رکي. اهو ته هن جو پتورت ڌرم به آهي! ”روبوٽ“ هاڻي پنهنجي سهري کي هر هفتي خط لکندو آهي، جنهن ۾ پنهنجي ۽ مالتيءَ جي وسايل ڪٽمب جي ٿيندڙ ”ترقيءَ“ جي ”گراف لائين“ به هوندي آهي. ۽ موت ۾ پتاجيءَ

جي آشيرواد ۽ ايشور جي هستيءَ ۾ پڪو يقين قائم رکندو اچڻ جي صلاح ملندي رهندي آهي: ”ڪرڻ ڪرائڻ وارو سڀ ايشور آهي پٽ! انسان ته صرف هن جي ڏوري ۾ ٻڌل پتلو آهي.“

انسان روپي ان پتلي کان هڪ ڏينهن وري اوچتو ننڍي غلطي ٿي ويئي. يا هن محسوس ڪيو ته اها غلطي آهي. (پتلو به ڪڏهن محسوس ڪندو آهي ڇا. يا محسوس ڪرڻ جو هن کي حق ملي گهرجي ڇا؟) مالتيءَ جي پتيءَ کي محسوس ٿيو ته سوچ جو ڪيڙو وري هن ۾ سرڻ لڳو آهي. نه، هو نه صرف پتلو آهي ۽ هن کي صرف عمل ڪرڻو آهي. آفيس کان پنهنجي شاندار ”لئمبريٽا“ تي گهر موٽندي هن محسوس ڪيو ته هن غلطي ڪئي آهي. ”باس“ بيحد رواجي فرمائش ڪئي ته ڪئي هئي. اڪثر ڪندو رهندو آهي ۽ هن هر وقت عمل پئي ڪيو آهي. ڇا ٿئي ها، جي اڄ هو پنهنجي سرلا سان شاپنگ ۽ پڪچر جي پروگرام کي مهمل ڪري ها. باس جڏهن چيو ”اڄ شام جو مالتي ديويءَ کي، منهنجو مطلب آهي ته توهان جي سرلا ديويءَ کي ذرا منهنجي گهر ته موڪلجو، تڏهن هو ”هين هين“ ۽ ها، ها چوڻ ڪري سگهيو! ”اڄ هوءَ نه اينديءَ. ڪڏهن به نه ايندي.“ هن اهو ”باس“ کي ڪيئن چيو؟ ڇو چيو؟ ضرور ڪٿي گڙٻڙ ٿي آهي.

۽ هن کي هڪدم امر جو خيال آيو. عرصي بعد

هن کي اهو خيال آيو هو ۽ مالتيءَ جي پتيءَ جو چهرو بدزيبو ٿيندي ويو. هن اسڪوٽر جو گيئر بدلائي، رفتار وڌائي. هن کي لڳو ته جيڪڏهن ترت گهر نه پهچندو ته وڏو نقصان ٿي ويندو. هن کي لڳو ”امر“ شايد ان آرام ڪرسيءَ تي ليٽي ڪتاب پڙهي رهيو آهي ۽ سندس انتظار ڪري رهيو آهي. هو سڌو گهر پهتو. مالتي ڪنهن ساهيڙيءَ جي ”برٿ ڊي“ پارٽيءَ تي ويل هئي. گهر ۾ صرف نوڪرياڻي هئي. هو سڌو ٻنڪ ۾ گهڙيو. ٻنڪ خالي هئي. هو پوءِ اسٽور روم ۾ ويو. هن جي بدحواسي وڌي رهي هئي. هن اندران دروازو بند ڪيو. هن کي پسينو اچي رهيو هو. هن پيٽيءَ جو تالو کوليو هو ڏڪي رهيو هو. ”امر“ اتي پيو هو، بدستور. هن پيٽيءَ ۾، جهڪي غور سان جاچڻ شروع ڪيو. هن ڏٺو ”امر“ جو لاش، جيئن هن سجائي رکيو هو. تيئن ئي پيل هو. سر ڌڙ تي ٿهڪايل (صرف ان کان ڪٽيل) ۽ اکين تي چشمو اٽڪيل. هو اڃا نه جهڪيو، ضرور ڪٿي ڪڙ ٻڙ آهي. هن ڏٺو پيو سڀ ڪجهه جيئن جو تيئن آهي. صرف ”امر“ جي چپن تي هن کي هلڪي مشڪ جو ڀان ٿيو ۽ هن ڏٺو چشمي جي هيٺان اکيون کليل هيون هن ”لاش“ جي ڇاتيءَ تي هٿ رکي ڏٺو. ته اها بند آهي. هن پاسي ۾ سنڀالي رکيل ڇرو ڪڍي ڏٺو. آگر لڳائڻ تي لڳو؛ رت جو ٿڌو سڪي ڪارو ٿي ويو هو. ”لاش“ جي چپن جي مشڪ هن کي چيڙائي رهي هئي

۽ چشمي هيٺان اکيون کيس گهوري رهيون هيون. هو وڏيک برداشت نہ ڪري سگهيو ۽ زور سان هن ڇري جا ٽي وار ڪيا: ۾، اکين ۾ ۽ ٽيون بند ٽيل ڇپن تي. هن کي عجب لڳو تہ هن دفعي اکين مان ۽ وات مان خون جا ڦوهارا ڇٽي نڪتا. هن ظئي ڪيو تہ هو ڏيستائين اٽي ٽرندو جيستائين اهي ڦوهارا بند نہ ٿيا آهن.

لئمپ پوسٽ جي روشنيءَ ۾

ٽڏيءَ نوڪدار ھوا مونکي پٺيان ڇرو ھنيو ۽ برساتي پاليءَ جي ٽڏي آلي ميدان تي ڪٺي سٽيو. ھوا منھنجو چھرو تازي چاول گاھ سان سھلائڻ لڳي. آھي تنھنجون چميون ھيون. مونکي تنھنجي گھٽيءَ ۾ اڻين چڪر نہ مارڻ کپندا ھئا. پر مان جڏھن ٻہٽ اڪيلو ھوندو آھيان، اِئين ڪرڻ، منھنجي گھٽين ڪمزورين مان، ھڪ ھوندي آھي. پر مونکي اکيون ڪٺي سامھون نھارڻ نہ کپندو ھو؛ جوڙو اٿي ھو. ٻنھ. اکين جـي سڏائيءَ ۾، لئمپ پوسٽ جي روشنيءَ ۾ حي گھيري ۾. ھن جي ريڻ ڪوٽ جو ڪالر مٿي چڙھيل ھو، اِن ڪري مان ھن کي سڃاڻي نہ سگھيس، ليڪن ھوءَ ظاھر ھئي. ھـن جو ھڪ ھٿ ھيٺ لٽڪي رھيو ھو. رکو ھن جي وارن مان ٿي ھن کي سڃاڻي ورتم. (ھـونئن رواجـي طـرح اُنھن وارن جـي خوشبوءِ ۾ سڃاڻپ لاءِ ڪافي ٿئي ھا.) منھنجي ساڄي ٻانھن غير معمولي نموني وڏي ٿي ويئي. ٻنھي لاءِ ھڪ ئي ڏڪ - مغز وارو - ۽ ھڪ ڏڪ لئمپ پوسٽ جـي پرندڙ ٻاب لاءِ. ٻيءَ طرح روشني خود ۾ برسات جـو

هڪ وسڪارو هئي: روشن وسڪارو، برساتي بوندن جو چمڪندڙ ڦوهارو يا خطري جو سگنل؟ پريان گهٽو پريان- چؤواٽيءَ جو سمنڊ ڏنڊ جي قبر ۾ مثل هو. ۽ آس پاس جي عمارتن مٿان لٽڪايل اِشتهاري بورڊ آن قبر مٿان، ساڻي، پيلي گاڙهي روشنيءَ جا گل ڦٽي ڪري رهيا هئا، شايد شرڌا جا گل، اها رنگ برنگي روشنين جي بهار هئي. مون شايد اها اڳ به ڏٺي هئي. هنن پنهي ڏانهن ڏيان وچن کان اڳ ڏٺي هئي. هنن پنهي کي هڪ ٻي ڏک سان ڪيرائڻ ڪان اڳ به اِن روشن بهار منهنجو ڏيان ڇڪايو هو. پر مان لاچار هوس. (ڏنڊ...... روشنين جي بهار...... سمنڊ...... قبر..... تضاد) پرسان ٻي مردن لائينس جو رستو اڃا وهي رهيو هو، يا مون پنهنجي پيرن هيٺان، گهٽ ۾ گهٽ اڏين ضرور محسوس ڪيو. لڳو آهو ڄڻ تـ گاڙهين پيلين روشنين جي وهندڙ نهر هجي. رات جي رهسيه روشنين جي نهر ۾ عين آن وقت مون پنهنجي ذهن ۾ پهاڙي آبهوا جو اوچتو، سرد، تکو ذائقو سرسر لائيندو انيو ڪيو، نراما جي چرم سيما تائين سرد ذائقو. اهو انيو آن‌وقت مونکي ڇو ٿيو، اهو ڄاڻڻ لاءِ مون سامهون پهاڙ جهان اوچي سڌي ويل هڪ بلڊنگ ڏانهن مٿي نهاريو. مٿي ڇهه- ماڙ تي يا شايد ست ماڙ تي هڪ ڪڙڪي بيحد روشن هئي، شانتيءَ ۽ آجالي جي دور دراز روشن - منار جيان. مون هڪدم اکيون بند ڪري

چڏيون، جيئن آها پهاڙي فضا مون ۾ وري موٽي اچي، جيئن— جيئن هائوس بوٽ ۾ گلمرگ جي نظارن کي وري ماڻي سگهان، جيئن برف هيٺان دٻجي ويل پٽن ۾ ڇمي ويل جهنگل جي ٿڌي بوءِ محسوس ڪريان، جيئن آها مدهوش گهيريندڙ خوشبوءِ — جيئن— جيئن—

مون پنهنجيون اکيون ڪوڏ ڪوليون. مون هنن کي صرف بند پلڪن مان ڏٺو. پنهنجي پيشانيءَ جي چمڙيءَ وسيلي، پنهنجي وهندڙ پسيني ۾ رت ذريعي هنن کي ڏٺو. مون هنن کي سڃاتو ڪيئن؟ ڇا سڃاتو؟ چڱو ڇڏ، مون ڪونه سڃاتو. هوءَ ڪير هئي؟ هو ڪير هو؟ ۽ آهو مان ڪير هوس، جيڪو اهو سڃاڻڻ لاءِ آتاولو ٿي رهيو هوس؟ آهو مان، جنهن کي ڪڏهن اها فرصت (يا سهوليت؟) نه رهي آهي ته ڏسان منهنجي زندگي ڪيئن آهي يا آها ائين ڇو آهي؟ آهو ٿي مان، اڄ صرف اهو ڄاڻڻ لاءِ ته هنن ٻنهي ڇا ڪيو يا اهو ڄاڻڻ لاءِ ته هو ڪير هو، مان پنهنجي زندگي ڏيڻ لاءِ تيار ٿي ويو آهيان؟ منهنجي مرضي ٿي ته هن کي شرمندگيءَ ۾ ٻوڙي ڇڏيان. ڪوبه مثال ڏيئي، اڳيون، پرائو. پر شرم ته مونکي ٿي چنبڙي پيو هو. مان ان ۾ ڇا ٿي ڪري سگهيس، جيڪڏهن هو لئمپ پوسٽ هيٺان بيٺا هئا. جيئن جيڪڏهن مين روڊ منهنجي پيرن ۾ چرپر ڪري رهيو هو ته ان تي منهنجو ڪهڙو وس ٿي هليو. يا جيڪڏهن چوپاٽيءَ جي مٿان سمنڊ جي

جي قبر تي روشنين جا گل چڙهي رهيا هئا ته اتي مان بلڪل بي وس هوس.

پنهنجي فرض جي پسيني ۾ رت جي وسيلي مون هن جو اڻ سڃاتل چهرو ڏٺو، هن جو پيلو منهن هن جون اکيون، اُجهاميل پيٽرومڪس جيان. مون اوُ، هن کي ڪيرايو. شايد منهنجي حملي جو ڀيربون نشان هوءِ نه ڏٺي ها، جيڪڏهن هن جي پيلن منهن چپن مان هڪ ڪمزور چيخ- واڌلن جي ڍلي تار مان نڪتل سوز ڀرئي آواز جيان- نه نڪري ها. هن جي ڪوپريءَ مان شعلا اڀري رهيا هئا، پر هو شانت پيو هو. شايد هن جي ڪوپريءَ کي ٻرڻ جي فرصت به ڪانه هئي. آهي شعلا هئا يا روشني؟ مون ان وقت خوب پوڳيو. شايد انڪري به جو هن جي ريشمي وارن جي ياد مون کي نه آئي. ياد جيڪو مون کي رهيو، صرف منهنجي ٻانهن ۾ هن جي جسم جي گرمائش ڀريو وزن، هن جي وارن جي خوشبوءِ، پنهنجي هٿن جي گرمي، جن سان مون هن کي ڇهيو هو. پوليس وارو ٻه، ٻوءِ اها ڳالهه سمجهي نه سگهيو ته آهي هٿ مون سوٽ جي کيسن ۾ ڇو لڪائي ڇڏيا، مون هن جي وارن جي ٻاقيلي گرمائش لڪائڻ ٿي چاهي، صرف پاڻ لاءِ رکڻ ٿي چاهي- ان ٻاقيلي گرمائش جو سنڌ پهاڙي فضائن ۾ برف ۾ اپريل پهرئين ٻوٽي سان آهي. تو کي ياد آهي....

مان اڃا تازو بيماريءَ مان اٿيو هوس، اهوئي سبب

هو جو ٽڏي برساتي هوا منهنجي ذهن ۾ اُڀرڻ شروع ڪيو. جنهن مان وري برفاني پهاڙن جون آهي اڻ مٽ سمرتيون آجاگر ٿيون هيون ۽ هر دفعي وهندڙ رستو منهنجي پيرن ۾ چرپر پيدا ڪري ويو. آن وقت اڪيلو وڃي رهيو هوس، جڏهن ٻئين دفعو توسان ملاقات ٿي- ان کان اڳ مان جڏهن به رات جو سمهندو هوس، ذهن ۾ منهنجي هٿوڙا وڄندا رهيا، اکين ۾ پراڻا سپنا جنم وٺندا رهيا- اهو سلسلو ڪئين مهينا، ڪئين سال هليو، پوءِ آئي آها بهاري هير، پوءِ تنهن جا وارن جا سڳندت گل ۽ اهو وقت آئي موتي آيو، جتي ڪيس اصل ۾ هٿڻ ڪپندو هو. پوءِ مونکي صرف نهر جي پاڻيءَ ۾ ٽهي ڏيٺي ٿي پيٺي جهڙن تنهن جي جسم کي آن شفاف شيشي ۾ ڏسي سگهان. تو جڏهن ڪپڙا پائڻ شروع ڪيا، تڏهن به مون اکيون ڪونه هٽايون، تنهن جي پستانن جو رنگ ملڪ- ٻرٻڙ جهڙو هو ۽ مون پنهنجو سر انهن جي وچ ۾ لڪائي ڇڏيو ۽ تنهن جي وارن مان پاڻيءَ جون بوندون منهنجي گردن تي ڪرنديون رهيون مون تنهن جي پستانن تي هرهنڌ چميو: عروج کان وٺي گولائين جي ۽ وچ واري سوڙهي ماتريءَ تي- هرهنڌ. تون آن وقت سرديءَ وچان ڪنبي رهي هئين. آن وقت مان توکي چڱيءَ طرح پيار به نه ڪري سگهيس، جو مان پنهنجي ان قسم جي ٻهرئين سڪ کان ٻڏي ويو هوس. الائي ڇو انوکو سڪ، مونکي هميشه اوچتو باسندو آهي ۽ مان آن کان- ڪنهن اينڌڙ

آشنڪا جي ڪاپنا ڪري ڏچي دور ٿيڻ چاهيندو آهيان البت ڪجهہ مدت واسطي تو منهنجو اهو خوف لاهي ڇڏيو هو.

مان ٻهرين ڏاڍيون رڙيون ڪندو هوس، پوءِ آهي بند ٿيون هيون. آهي وري تڏهن شروع ٿيون، جڏهن مون توکي آن شخص جي ٻانهن ۾ ڏٺو. شايد اُنهن رڙين ئي مونکي اهو ٻل ڏنو جو مان توتي حملو ڪري سگهيس آن وقت جي منهنجي اندر ۾ آها ٻماري هير وري موتي آئي. آها سڪ دک جي مفهوم کان ٻاهر هئي ۽ مون تنهنجي وارن جي ٻاقولي گرماڻش پنهنجي هٿن ۾ محفوظ رکي. پوليس وارن کي مون ڪجهہ نہ چيو. پوليس استيشن تي سيني عقوبتن مان گذرندي مون کي دک انيو نہ ڪيو. مونکي توسان گهاريل آهي گهڙيون ياد اچي رهيون هيون؛ بس آهي ئي.

.... اسان ان وقت گڏ هي وڪي پيتي هئي. اسان زور سان کليو هو ۽ پوءِ اهو ياد ڪندي مونکي دک ٿيو هو تہ مان شايد چڱيءَ طرح کلي نہ سگهيو هوس. ان ڪري جڏهن اسين هيٺ ترائيءَ ۾ تيزيءَ سان ڊوڙندا آياسين. تڏهن مان پاڻ کي زور زور سان کلڻ کانسواءِ روڪي نہ سگهيس. تون بہ کلي رهي هئين لڳاتار. مان هينئر بہ تنهن جي کل ٻڌان ٿو. آن ۾ انوکي خوشبوءِ آهي. منهنجي آن روم ۾. جيڪو آن وقت بہ مونکي هو– تنهن جي کل جا پڙاڏا اچا ٻڌان ٿو. تنهن جي

کل منهنجي ٽنگن، سٿرن، ٻانهن مان لرزي لنگهي ٿي وڃي ۽ جڏهن مان اها وڌيڪ برداشت نٿو ڪري سگهان، تڏهن اٿي دريءَ مان برسات کي ڪرندو ڏسندو ٿو رهان.

ڪجھ پلن بعد مان اهو نٿو ڏسان. هڪ جسم آهي، جيڪو ڳپ ۾ ڦٽڪي رهيو آهي. اهو مونکي ڪنهن جانور جو شرير ٿو لڳيءَ جو ٻوهه مونکي پنهنجو شرير سمجهڻ جي دل ٿي ٿئي. ڇو ته مان اڪيلو ۽ دکي آهيان. جيڪڏهن مان هن دريءَ مان نهارڻ بند ڪندس ته مونکي ڊپ آهي ته هڙهَ منهنجي اکيان اچي نه وارد ٿئي. مان ڪوشش ڪري انهن چند عورتن کي جن کي مون پنهنجي حياتيءَ ۾ ڏٺو آهي- عورت جي روپ ۾ ڏٺو آهي، هوٽل جي فئملي روم ۾ ڏٺو آهي. مان چاهيان ٿو ته ان نموني جي عورتن کي وري ڏسان، گهٽين ۾ هوٽلن ۾، فارس روڊ جي ڪڙڪين ۾، جيئن صرف آن هڪ عورت کي ڏسڻ ڪان بچي وڃان- مان عورت کي جنرل روپ ۾ ڏسڻ چاهيان ٿو. ڪوبه مخصوص عڪس ٻوهه چاهي ڪهڙيءَ به حسين عورت جو هجي، مونکي نه کپي- پر اهو شايد ممڪن نه آهي، ڇو ته مونکي ٻڌايو ويو آهي ته هوءَ مري ويئي آهي. اهڙيءَ حالت ۾ هن کي جنرلائيز ڪرڻ ڏکيو آهي. جن جا ريشمي وار هن جا ڪومل لب، هن جي ڪمر جو خم. مونکي ياد اچي ٿا وڃن.

مون اڪثر چاهيو آهي ته آهي ۾ چار نظارا، آهي

درشيہ هوند رنگن ۾ ڇتيان، جيڪي ڪنهن وقت مون
هن سان پيدا ڪيا هئا. ٻيو دفعو جڏهن اسان هڪ
ٻئي کي ڏٺو ۽ جڏهن هوءَ نهر ۾ سنان ڪري رهي
هئي- ۽ جڏهن اسين گڏ ٻيڙيءَ ۾ موٽياسين ۽ جڏهن
مون لڳاتار وسندڙ برسات ۾ پورا ٻه ڪلاڪ هن جو انتظار
ڪيو. پر ڪو انتظار کي ڪيئن ٿو ڇٽي سگهجي؟ مان
ڪيترين ڳالهيون پلجي ويندو آهيان، مونکي اهو به
ياد نٿو اچي ته جڏهن هوءَ مونکي چمندي هئي، تڏهن
مونکي ڪيئن لڳندو هو ۽ ڇا محسوس ٿيندو هو؟

....

هتي هو مون تي ديا آئي رهيا آهن ته مان اهو
سڀ ڪجهه پلجي وڃان. جيڪڏهن هو ان ۾ ڪامياب
ويا ته ڇا ٿيندو؟ ته مان اهو لمحو وساري ويهان، جنهن
۾ مون ٻه پاڇا ڏٺا هئا، رين ڪوٽ جو اهو ڪالر- جو
متي چڙهيل هو، لئمپ پوسٽ جي روشني، پاسي ۾
وهندڙ مرين ڊرائيو جي مکيہ سڙڪ. ته مان ڪوبريءَ مان
نڪرندڙ شعلا نه ڏسان، ته مان هن جي سنهن چپن مان
آيرندڙ ڪمزور چيخ نه ياد ڪريان ته مان هن جي
شفاف اکين کي پلجي وڃان (جيڪي پيار ڪرڻ وقت
هوءَ بند ڪري ڇڏيندي هئي ۽ پوءِ مان هن جي جسم
کان ڌجڻ بند ڪري ڇڏيندو هوس).

اهو لکڻ ڪيڏو نه عجيب آهي ته جسم کان ڌجڻ
ڇڏي ڏيندو هوس. جسم معنيٰ ڇاتيون، سٿرون، ٻانهون

چپ، مونکي سڌ آهي ته اهي چيزون وجود ۾ آهن، جنس طور هرهنڌ وجود ۾ آهن. مونکي نه ٻانهون، ٽنگون، ستڙون ۽ ڇاتي آهي. مان پنهنجو هٿ ڏسان ٿو جوڪو اکي ٿو، پر مان جڏهن ان بابت سوچيان ٿو تڏهن آهو ائين ٿو لڳي، جيئن ڪنهن "اسٽئچوء" جي ڇاتين، ستڙن ۽ "هٿن" بابت سوچڻ. سنگمرمر جي ڪنهن ٿڌي ۽ سفيد بت کي ڦولهڻ. مان چاهيندس ته آهو سچو زنده، "ڀراسيس" ياد ڪريان، جنهن ۾ اسان هڪ ٻئي کي وحشت سان پيار ڪيو. ڪيئن هن پنهنجون ٻانهون منهنجي گرد جڪڙي ڇڏيون هيون. مونکي ڪجهه ڪجهه ياد به آهي، پر مان وساري ويٺو آهيان. اهو ڪافي ڏکوئيندڙ ۽ نراساجنڪ آهي، اُن تڙپائيندڙ لنبي انتظار جيان، جنهن ۾ انت تائين پهچندي اهوئي وسري وڃي ته انتظار ڇا بابت هو. هوء جيڪڏهن هتي هجي ها ته سڀ ڪجهه مونکي ٻڌائي سگهي ها يا ياد ڪرڻ ۾ مدد ڪري ها. پر هاڻي سڀ نضول آهي، سڀ ڪجهه وسري ويو آهي. ڇا اهڙيون ڳالهيون به ڪو وساري سگهي ٿو؟ ان بابت تنهن ڏينهن نرس کان پڇيم ته کلڻ لڳي ۽ چيائين ته مان ان بابت سوچڻ ڇڏي ڏيان.

مون جڏهن هن کي ڌڪ هنيو تڏهن هوء منهنجي ٻانهن ۾ لڙکي پيئي. هن جا آلا وار منهنجي هٿن کي ٿڌن ٻلوڙن جيان سپريش ڪري ويا هئا. مون انهن جي خوشبوء هٿن ۾ لڪائي ڇڏي، خوشبوء جيڪا برساتي

پٺ ۾ برفاني هير جهڙي هئي، جنهن ۾ پوءِ گرم گرم خون جي بوءِ سمائجي ويئي. هيٺ بدن ۾ دورو ڪندڙ رت مونکي ان نهر ۾ وهندڙ مڪيءَ سڙڪ جي ياد ڏياري رهيو آهي! جنهن ۾ اڃا تائين هڪ وقت جو ڏياري رهيو آهي! جنهن ۾ آن جوڙي ۾ لٺمپ پوسٽ جا سايا به تري رهيا آهن. جڏهن مون ٻهريون دفعو توکي ڏٺو تڏهن هڪ پوري پهاڙ ڪٽڻ جي توفيق مون ۾ هئي ۽ اڄ مان ايڏو ضعيف ٿي ويو آهيان، جو تنهن جو مڙدو شرير بستري تائين نٿو کڻي وڃي سگهان!

دروازو کليو. مونکي شڪ پيو ته ڪو اهڙو پر ڪير نه آيو. مان آن کي بند ڪرڻ لاءِ اٿيس، ته پاڻ تي بيهوشي غالب ٿيندي محسوس ڪيم، ۽ آنهيءَ دم ائين لڳو ته تون اندر آئي آهين، پر مان هراسجي ويو آهيان جو تنهن جي وارن مان ڪارو رت وهي تنهن جي ڪلهن تان ڪري رهيو آهي. اوهه! اڏيـن رت نـه وهاءِ! ۾ تنهن جون اکيون ڪٿي آهن؟ مونکي توکي سڏيندي ڏپ محسوس ٿي رهيو آهي. ڪٿي هو توکي ڏسي نه وٺن. مون کي خبر آهي ته تون هتي آهين: ڪمزور ۽ پيلي. مونکي پاڻ کي ڇهڻ کان روڪي رهي آهين. ڇا اهو ساڳيو رت منهنجي ڳلن تان به وهي رهيو آهي؟

مون آئيني ۾ شڪل ڏٺي، بيحد پيلو لڳي رهيو هوس. مون ۾ رت هو ڪٿي؟ مون پاڻيءَ سان چهرو صاف ڪيو. هاڻي بهتر آهيان. مونکي احساس ٿي رهيو

آهي ته هوءَ اڃا هتي آهي، هن روم ۾. پر مان ڪيس ڏسي نٿو سگهان. مان هن کي نفرت ٿو ڪريان، چاهيان ٿو هن جو چهرو هٿن ۾ جهلي سختيءَ سان نيوڙي ڇڏيان. اوهه، ڪيڏو نه خوبصورت هي آهن جو چهرو! هن جي چهري ڪان سهڻو گل ٿي سگهي ٿو؟ منهنجو هٿ ايڏو لنبو ٿي سگهي ٿو ڇا جنهن هڪ ئي ڌڪ سان تنهن جي جسم کي ٽوڙي ڇڏيو ۽ ڇا اهو ممڪن آهي ته تو پنهنجون ٻانهون منهنجي چوڌاري جڪڙي ڇڏيون ۽ تو منهنجي چهري تي ڪل اوتي ڇڏي؟ نه.... مان ڪلي نه سگهيس.... مون شايد ڇيو هو نه گهڻو سک مان برداشت نٿو ڪري سگهان... هو ڇا ڪليو هو؟ ڪتي آهي؟ مون هن کي ڇا سچ پچ ماري ڇڏيو؟ اهو ڇا هيو، هو جيڪو تنوسان لئمپ پوسٽ جي هيٺان بيٺو هو؟ يا آهو مان هوس. مان اهو نٿو ڄاڻان.

مون اڪثر سوچيو آهي ته ڪنهن جانور اڇي هر شام تنهن جي پرسان منهنجي جڳهه ورتي آهي. آهو جانور ٻيو ڪوبه نه مان آهيان، جنهن جي مشابهت ذري گهٽ ڪنهن ڪتي سان به ڪري سگهان ٿو، جو ڪنهن ڏند ۾ پنهنجو اصلي روپ لڪائي سگهيو آهي. ڪجهه ڏينهن اڳ مون اتي ڪتي نما جانور سان گڏ نوڪي ڏٺو هو. تون هن سان گڏ ٻنا پاڻيءَ جي بادل جيان آڏامي رهي هئينءَ. مان سمجهي نه سگهيس ته ڏند ۾ لپٽيل آهو ڪتو مان ئي هوس يا آها ڪا پوتر آتما

هئي جيڪا مون وٽان نو چورائي هئي ۽ جيڪا تو وٽ هاڻ پالتو آهي.

ڪنهن ڏينهن شايد تون به مون تي دياءُ آڻين ته مان اُن ڪتي جي روپ ۾، تنهن جي مٿان اُن شخص سان پيريءَ ڪندي ڀيرو ڏيان، جنهن کي مون مارڻ چاهيو هو. مان هن کي ڏسي سگهان ٿو هو بنا چهري جو شخص آهي، جنهن جي ريڍ ڪوٽ جو ڪالر مٿي چڙهيل آهي. ۽ جيڪو توکي مزو ڏيڻ لاءِ ڀونڪي رهيو آهي. هتي به، هڪ عورت هر رات ڀونڪندي آهي پر مزي ۾ نه، پر دک وچان، لاشڪ هوءَ ڪتي جيان لڳندي آهي. چوته هتي اسين سڀ ڪتا آهيون. جڏهن مون هن تي حملو ڪيو تڏهن مون هن جو چهرو نه ڏٺو هو. هو گهٽيءَ ۾ ائين ڪريو هو، ڄڻ ڪنهن گندي نالي ۾ ڪري پيو هجي. چهرو مان اُن وقت به ڏسي نه سگهيو هوس. اهو ائين هو ڄڻ مون ڪنهن ريتيءَ جي ڳوڻ کي ليٽايو هجي يا جڏهن مان پنهنجي وهاڻي کي مڪون هڻندو آهيان ڪجهه اهڙوئي بي حس احساس مونکي اُن وقت ٿيو هو. پوليس اسٽيشن جو عڪس اکين ۾ نه اکين ۾ نه ذهن ۾ تري ٿو اچي، جڏهن مونکي هنن ماريو هو، اتي به مونکي اهڙوئي مرده احساس ٿيو هو.

ڪڏهن ڪڏهن مونکي لڳندو آهي ته روشن رنگ ۽ آواز نه هئا، جيڪي مون تي ڌڪن جيان لڳا هئا. مثال طور هن جي. وارن جو اطلسي رنگ، رت سان

ٻڏل ٻا روشني لئمپ ڀوسٽ ۽ مڪيه سڙڪ جي. هن جو چهرو ۽ منهنجو هٿ منهنجو هٿ، هن جي چهري ڪي نارنگي جيان نپوڙي ويو هو. يا آهو شيشي جيان ٽڪر ٽيو هو. مون دک سنڀالي رکيو آهي. تـوکـي اُن جي خبر آهـي؟ منهنجي اَنهيءَ ٻانهن ۽ ذهـن ۾ شيشن جا هزارين ٽڪرا هر پل پکڙجي ٿا وڃن. جڏهن مان حد کان وڌيڪ پيڙا ٿو انڀو ڪريان، تڏهن اهي ٽڪر هر رنگ جي سنگمرمر جو روپ ٿا وٺن. آهي منهنجي اکين جي پلڪن ۾ آهن، منهنجي وات ۾ آهن ۽ جڏهن مان سمهندو آهيان تڏهن مان انهن جون اڻميون التيون ڪندو آهيان. اهـي منهنجي پيـٽ ۾ آهـن، منهنجي ڪنن ۾ آهن. انهن جو شور ناريمن پائنٽ جي ساگر جهڙو زوردار آهي. چوپاٽيءَ جو ساگر نه چوندس، اهو نامرد پريميءَ جيان هراسيل ۽ موڳو آهي. اهو شور منهنجي شرير جي هرهڪ هڏيءَ ۾ ڪڙهندو آهي، منهنجي ڏندن ۾، چپ ۾، وات ۾، ان جي واريءَ جي ”ڪچ ڪچ“ ٿيندي آهـي. منهنجي ساهه ۾ سمنڊ جـي لڪيـل گندي هوا ملي ويئي آهي. اهو ظاهر نـه ٿيندو آهـي، پر هر وقت رت وهائيندو رهندو آهيان، جيئن اُن ڏينهن ڏڪ لڳو سان تنهن جو وهيو هئو. منهنجو رت لولاڻي پٿرن جو ٿهيل آهي، اهو سمنڊ جي ويـر جيان دل جي ڪنارن تي چڙهندو ۽ لهندو آهي يا سمنڊ جي مينهن تي تيزيءَ سان غالب پوندڙ رات جيان ڦهاجندو آهي. ڪنهن ڪنهن

صبح جو مان سنسان بينچ تي وچ ۾ ليٽندو آهيان ۽ پنهنجي شرير کي جاچيندو آهيان، جيڪو ڪنهن پاروٽيءَ مڇيءَ جيان آهي. ۽ جڏهن سمنڊ جو پاڻي مونکي ڦالٽو ڪوڏين ۽ سنکن جيان ڇڏي دور دور تي ويندي آهي ۽ مان ڇيٽخي اٿندو آهيان.

منهنجي هر لهندڙ ڏينهن ۽ چڙهندڙ رات جي سازش جي مونکي خبر آهي. مون پاڻکي شانتيءَ سان انهن جي ڏمڪين ۽ پيڙائن جي حوالي ڪري ڇڏيو آهي.

مان دريءَ ڏانهن وڌي ويس ۽ اها کولي ڇڏيم. جيتوڻيڪ اٿين ڪرڻ جي مونکي منع ٿيل آهي. برسات بند ٿي ويئي هئي ۽ بادل قدري ساڻا ٿي ٿڙي پکڙي ويا هئا. جيئن ته مان هن بيسي ڪمري ۾ رهيو آهيان ۽ برسات وسي چڪي آهي، ان ڪري مان چاهيان ٿو چاهيان ته سچ اچا زنده آهي يا نه؟ پرواهه ناهي هو ڌرتيءَ جي هن حصي تي نه آهي، جتي منهنجو وجود ”ڪنديشنڊ“ آهي، بيري، هتي اڌ گول ۾ ٿي سهين، ڪوئي بيڪ ڏياري ته اهو آهي. مان اتي وچي نتو سگهان، ايڏي سگهه مون ۾ هاڻ نه رهي آهي. پانيان ٿو برسات جو اهڙو هڪ وسڪارو به مونکي اٿين ڪرڻ کان روڪو ۾ سمرت تي سگهي ٿو، جيڪو تازو دريءَ مان مون ڏٺو. مون پهرين وٽن ڏانهن نهاريو ۽ هراسجڻ شروع ڪيم، ڇو ته انهن جي شاخن پٺيان اڪل ”ڊارڪ گري“ آسمان، ڌرتيءَ مٿان چانئجي ويل رات

جو وجود ۾ پريان مڪيه سڙڪ تي، شانتيءَ کي ڇڪيندڙ ڪارين جا آواز مونکي ياد ڏياري رهيا آهن ته مان هتي ڇو آهيان، هن دريءَ اندر هميشه لاءِ ڇو آهيان، نه هميشه لاءِ نه شايد ڪجهه ڏينهن لاءِ به ڇو آهيان. وڻن هيٺان ساڪيو پاڻيءَ جو ڪٺو آهي، مان هڪدم پٺتي هٽي دري بند ڪري ٿو ڇڏيان، مونکي پڪ آهي ته مان دريءَ وٽ گهربل وقت کان وڌيڪ بيٺو آهيان. مٿان هنن پنهي ڪجهه وري ڏسي نه وڃان يا مٿان هو منهنجي مجبوريءَ تي وري کلڻ لڳي. هو جيڪو هن کي پنهنجي پانهن ۾ ڀري سگهڻ لاءِ ڪجهه ۾ پانهن وجهي سگهڻ لاءِ، آزاد آهي. پر مان نه آهيان. ها، ڪنهن وقت انهي ساڳئي برساتي پاڻي جي شاهدي ۾ مون به هن کي پانهن ۾ پريو هو، هن جي پلڪن کي ڇهيو هو. مان چاهيان ٿو هن کي جان کان ماري ڇڏيان، هٿن جون آڱريون هن جي اکين ۾ چڀائي ڇڏيان. پر هن جي اکين جون چپرون آن مهل ڪير کولي بيهندو. اهو منهنجي لاءِ مسئلو آهي.

مونکي پوري ڄاڻ آهي ته هاڻ هوءَ نه رهي آهي، هن جو اهو ريشمي شرير مون لاءِ نه رهيو آهي. هاڻي آهي ڏينهن، آهي پل نه رهيا آهن، جڏهن هوءَ انهن ڏينهن ۾ هئي ۽ وقت جا آهي مخصوص حصا منهنجا هئا، جن ۾ بهاري هير ۽ برساتي ملاوت هئي. پر، اهو ”چاڻ“ ڇا آهي؟ ماڻهو اهو ”چاڻ“ ڪيئن ٿو چالي

۽ ڇو نه ڄاڻي؟ اوچتو ڪڏهن ڪا ٿي يا اڄ ٿي اهو مونجهارو پيدا ڇو ٿيو آهي؟ يا شايد مان نٿو ڄاڻان ته پنهنجي مان ڀرين ڪهڙو آهيو ۽ پوءِ ياد آيو ته بهار کان پوءِ سرءُ ايندي آهي يا سرءُ کان پوءِ بهار ايندي آهي. انهن ٻنهي تضاديه حقيقتن ۾، اصل ۾ ڪهڙو فرق آهي. يا ڇا اهو ممڪن آهي ته مون طرفان اها مثو ڪرڻ بعد هوءَ مونکي ساڳئي نموني پيار ڪري سگهي ٿي- ڪهڙو ته فرق پوي.... ڇڏ.

مونکي وشواس آهي ته، منهنجي مٽي جو سور تنهن جي بدلي وٺڻ جو نتيجو آهي. جيڪو تون مونکان لڪائي رهي آهين. اصل ۾ آهو ڇڪائڻ توکي هن کان ڪجهه، ڇو ته اڳي جڏهن اسين هڪ ٻئي کي پيار ڪندا هئاسين، تون اڪثر مونکان پڇندي هئينءَ ته ڇا مان اڇا ۽ دکي آهيان. ڇا تو هن کان به اهين ئي پڇيو آهي؟ هن جو رين ڪوٽ قيمتي هو ۽ اُن جو ڪالر مٿي چڙهيل هو ۽ هن پنهنجي ڪاري ڇهري سان تنهنجو سندر روپ لڪائي رکيو هو. مان اُنهيءَ ڪاري ڇهري کي ئي ڏسندو رهيس ۽ هن کي هيٺ ستيم، جيڪڏهن ڀڄهر، تيهر هن کي نه ڏٺيان ها ته شايد اُن وقت ۾ هن کي ڇمي سگهان ها، هوءَ مونکي ائين ڪرڻ ڏئي ها، ”نه“ نه چوي ها. البت اُن بعد هن جو بيجان جسم منهنجن ٻانهن ۾ هو، هن جو رت سان ڀريل چهرو لتڪيل هو- آهو بلڪل ساڳيو اهيو هو، جيڪو مونکي توسان

ڀيهر ٻن ڏهاڙن دفعي مان ساڳيو ٿيو هو، هو جو وچ ۾ نه رهيو هئو.

آن وقت بمبئي جو گلابي اونهارو موتي آيو هو، سانئي گاهه ۽ گاهن ۾ تنهنجي بدن جي خوشبوءِ هئي. تو فخر سان پنهنجي جسم تان ڪپڙا لاٿا هئا. مان هيٺ فرش تي اهو ڏسي رهيو هوس ۽ تو مشڪي چهرو هٿن ۾ لڪائي ڇڏيو هو. مون آن جو فائدو وٺي رانن ڪان شروع ٿيندڙ تنهنجي ٽنگن جون لڪيرون جاچيون هيون هيٺ ڪان مٿي، مٿي ڪان هيٺ. اوهه، الوڪ آنند جو ڦوهارو مون تي وسي ويو هو. پوءِ ڪيل اکين سان تون منهنجي ويجهو هڪ اڇوتي گل ڪان وڌيڪ ڪجهه به نه هئين ۽ مان تنهن جي پستانن جي ڪومل سختيءَ ڪني برف جيان پگهاري ڇڏڻ لاءِ بي قرار ٿي رهيو هوس مون ۽ تو پنهنجي چاهه ۾ هو ته اهو سڀ لنبو هاي ڪلاڪن جا ڪلاڪ، يگن جا يگ هاي، جيئن وري ڪجهه شروع ڪرڻو نه پوي، وري جيئن ان جو آنت نه اچي. چوته هيٺ تون منهنجي ٻانهن ۾ ٻن جان پئي آهين لئمپ پوسٽ جي روشنيءَ ۾. ۽ مکيه رستو منهنجي پيرن ۾ وهندڙ لهر جهڙو شور مچائي رهيو آهي ۽ پوليس وارو ڊوڙندو اچي رهيو آهي ۽ هو ڪراهي رهيو آهي ۽ چوپاٽيءَ جي سمنڊ جي قبر تي روشنيءَ جا رنگ برنگي شرڌا جا گل ڪري رهيا آهن ۽ منهنجي اکيز مان آيري اپهندڙ پيڙا ٻوڙين تي رت جو ذائقو ۽ سڀ ڪجهه ساڳيو مون ۾ موٽي آيو آهي.

خوف

"اڄ، اڄ، ڪيئن ('بلڪل ٺيڪ') ويھہ، اڙي، ڇاھہ جا ۾ ڪپ، ڪجھہ نہ ڪين ھجي تہ آھو بہ، شام آھو آھي." ھن جملي جو پويون حصو ڪجھہ زور سان، ٻاھر ڪملا کي مخاطب ٿي چيو. ان وچ ۾ شيام صوفا تي جمي چڪو ھو. ھن مارڪ ڪيو ھو اکيي جيائن ڏکئو لڳي رھيو آھي.

"تو چيو 'بلڪل ٺيڪ'. نہ، فقط ٺيڪ. اڄ 'بلڪل' ڪير آھي." ڪمري جي دروازي تان موٽي پلنگ تي ساڳي آھڪ واري جاءِ والاري، ھن چيو، "جيتوڻيڪ توکي ڪٽي فقط 'ٺيڪ' چوڻ بہ، مونکي لڳي ٿو، ڪوڙ آھي." ھن وھائي ھيٺانئن سگريٽن جو پاڪيٽ ڪڍڻ شروع ڪيو.

۽ شيام واڇون ٽيڙي ڏکو کلڻ ۾ لڳي ويو. ھن کي لڳو ڳالھہ شروعات ڪان ئي چمڙ لڳي آھي. شيام ڄاڻندو بہ ايندو آھي تہ ٿوري ئي وقت ۾ پنھنجا پنھنجا دکــ درد ڪجھہ اھڙي انداز ۾ پڌائڻ لڳندا آھن، جو معاملو روئڻ، روئارڻ تان بہچندو، دک جي عالمگير

فلسفي تي بحث ختم ٿيندو آهي. پر اڄ هو شيام کي ايترو وقت به ڏئي نه سگهندو، ان ڪري شروعاتي جملي ڳالهه بگاڙي به ڇڏي آهي. من ئي من ۾ هن کي ان تي پڇتاءُ ٿيو. هاڻي شيام شايد سڄو ڏينهن پنهنجي ڪنهن تازه ترين ڪيس جو مربستو بيان ڪندو ۽ هن جو موڪل جو ڏينهن پورو برباد ٿي ويندو. ان ڪري ترت ئي هن سگريٽ دڪان تي ڇڪي وڃڻ چاهيو پوءِ الائي اهڙو موقعو ملي يا نه.

”گهڻن ڏينهن ٿيا، ڇيمر تو سان ملي ئي وڃان.“ شيام ٽپائيءَ تان انڊش ٽري کڻي آڳر تي ڦيرائڻ شروع ڪيو. ”ها، پڪ، ڇانهه ٻاهر ڇو نه هلي پيئون. مان پوءِ آتان ئي هليو ويندس.“

”نه يار، اڄ ڇڏ. سونکي گهڻوئي سوچڻو آهي.“

ڇعي هن اک ٽيٽ سان اهو جاچيو ته شيام جو چهرو وڏيڪ ڦڪو ٿي ويو آهي. ان تي هن جي من ۾ ڪجهه دبا به آيري.

اصل ۾، اڄ هو رواجي نيم جي آبتڙ سويل جاڳيو هو. ان ڪري هن کي خاص عجب ڪونه لڳو هو. هونئن موڪل جي ڏينهن دير دير تائين ستو رهندو آهي. جاڳڻ وقت هن کي پهريون خيال شيام جوئي آيو هو. هن سوچيو اڄ شيام سان ملڻ جو ستو ’موڊ‘ آهي گهٽ ۾ گهٽ موڪل جي اڪيلائيءَ کان هو ڪافي ڪاميابيءَ سان پاڻ بچائي سگهندو.

’پاڻ بچائڻ‘ جي ڳالهه تي هن کي نيما جي لفافي

جي ياد تازي ٿي آئي، جنهن کي ٽيون ڏينهن شام جو، ملنديئي، پهرين لڳاتار ٻه ٽي دفعا پڙهڻ بعد، هو ٽاريندو رهيو هو، قريب قريب ڪلاڪ، صبح کان جنهن کي ڇهڻ کان به هو ڊنائي رهيو هو. نه چاهيندي به خط جا ڪي ٽڪرا هن جي دماغ تي سختيءَ سان چهٽي، چنبڙي پيا هئا ۽ هن کي پورو يقين ٿي ويو ته اڄ اهي بار بار دهرائجي، موڪل جي اڪيلائيءَ جو فائدو وٺي، هن کي سڄو ڏينهن گهٽيندا رهندا. اهڙي غمگين موڊ ۾، ان ڪري شيام سان ملڻ ٿي وڌ ۾ وڌ ڪارگر نسخو هو. پر پوءِ هن ان ويچار کي رد ڪري ڇڏيو هو.

”چڱو، تنهن جي دک جو ڪهڙو حال آهي؟“ هن سگريٽ مان ڊگهو ڪش هڻي، اکيون اڌ بند ڪري، ڌيري ڌيري نڪ مان دونهون وڃڻ ڏيئي، هڪ سڪون ماڻيندي چوڻ جاري رکيو. ”آخر گهڻين ڇوڪرين کي رجيڪٽ ڪري چڪو آهين اڄ تائين؟“

”ڇا ڪريان يار، من موافق ڇوڪري جو نٿي ملي.“

”من موافق! ها.... ها.... ها. (ڇڏ يار. تو کي مذاق ٿو لڳي.) ٻڌ ڪملا، شيام ٿو چوي من موافق ڇوڪري نٿي ملي.... اڙي، پر چانهه جو ڇا ٿيو.... ها.... ها من موافق ڇوڪري....“ (من موافق ڇوڪري ته نيما آهي.)

— وري نيما؟ ڪيترو ڇيو ماڻس: ايف- ايل يوز ڪرڻ ڏي، ڇي، ڏسي وٺبو، جيڪي ٿيندو. وٽ هاڻي ڏس ٻه ۽ وٽ ٻه. هڻي مون غريب کي ڦاسائي وڌائين.

هالي ٿي لکي: ڊنڊيءَ کي پڪ ٿي چڪي آهي. هو به ٽي دفعا تنهن جي باس کي سڀ ڪجهه کولي لکي ڇڏڻ جي ڌمڪي ڏيئي چڪو آهي. روڪيومانس ته چوي ٿو 'آئيڊر هي شڊ ٽيڪ آل ريسپانسيبلٽي، آر....' آر جو ٻچو. مان ڇا ٿو ڪري سگهان. مان ته ڪٿي شادي ڪرڻ به چاهيان، پر ڪرڻ ڪير ڏيندو. شادي شده، ٻن ٻارن جو پيءُ.... اوف. نيما به لکي ٿي 'اِٽس سم ٿنگ سيريس....

شيام چئي رهيو آهي، "منهنجي خوابن جي ڇوڪري هڪ به نٿي لکري؟ توهين سڀ منهنجو مذاق اڏائڻ ٿا چاهيو. منهنجو دک ڪير به نٿو سمجهي."

هن جو دک، شيام جو دک، هو سمجهي ٿو. هن کي مدر- ڪامپليڪس آهي. هن کي دنيا جي ڪابه ڇوڪري پسند نه پوندي. شيام اُن دک جو ڪارڻ نٿو ڄاڻي، ان ڪري دک ٿو ڀوڳي. پر هو خود ته پنهنجي دک جو پورو ڪارڻ ڄاڻي ٿو. پوءِ ڇو ٿو دک ڀوڳي! دک جي ڪارڻ کان اڻ ڄاڻ به دک ڀوڳي ٿو دک جي ڪارڻ جي ڄاڻ رکڻ وارو به. من اڳيان هرڪو بيوس آهي. واهه، ڇا ته ويچار- موتر آهي، ناياب نقطو. دک جي ڪارڻ.... سچ پچ ان کي چئبو آهي ڪريئيشن. ريئلي اي گريٽ آرٽسٽ از سمنگ آئوٽ آف مي. نيما به هڪ ڏينهن چيو هو 'هڪ ڏينهن تون ضرور رابيندر ناٿ ٽئگور جهڙو مهان ڪلاڪار ٿيندين.' گريٽ آرٽسٽ .... رابيندر ناٿ ٽئگور.... هن کي پاڻ مرادو کل اچي ويئي.

”تون ڪلي رهيو آهين. يار حد آهي. تون به منهنجو دک نٿو سمجهين؟“ شيام سڏو ٿي ويٺو، شايد اُتي وڃڻ جو ارادو ڏيکارڻ ٿي چاهيائين. ”ڇڏ، مان هلان ٿو. هاڻي تون ٿي اڇجانءِ، جڏهن منهنجي دک کي سمجهي سگهڻ جي لائق ٿين.“

”چانهه.... پر چانهه ته پي وڃ.... مان توتي ڪونه ڪليس“ هن زور سان آواز ڏنو. ”ڪملا، چانهه جو ڇا ٿيو، پاڻي؟ ويهه، ويهه، يار ائين ايتري ۾.... دک سهڻ ڇا سولو آهي.“

شيام، جو اڌ پورو اٿيو ٿي ڪونه هو، ٺهڪ ڏيئي صوفا تي ليٽي پيو. هاڻ هن کي ۽ ڪ ٿي ويٺي ته ڪلهه ٿي شايد هن جي وڏي پيءُ ڪنهن گهر وڃي ڪنهن ڇوڪريءَ کي ناپسند ڪري آئي آهي ۽ پوءِ شام جو چانهه جي پيالن تي اُن ڇوڪريءَ جي جسماني بناوت، عادتن جي حقيقي يا قياسي نقصن تي انيڪ مذاق اُڏائيندي هنن گڏجي وڏا ٽهڪ ڏنا آهن ۽ پڻ ٽهڪ ڏيندي ڏيندي شيام جي اکين ۾ پاڻي پرجي آيو هوندو ۽ ڪ ٿي پڪ اُن وقت هن مشڪل سان پاڻ کي هن مان گڏجڻ کان روڪي ورتو هوندو.

پر مان اُن ۾ ڇا ٿو ڪري سگهان! هن کي شادي ڪرڻي ٿي ڪانهي. بهانا پيو ڳولهي بهانا. ڇي: ٺاڪر، ڇوڪري اهڙي هجي جا مونکي پنهنجن گهاٽن ڪارن زلفن ۾ لڪائي، سڀ دک ڀلارائي ڇڏي. ڏس نه، ڪيترا

پوکيا اٿس زندگيءَ ۾، جڏهن پاڻ ۾ (هن جي ماءُ) ڇنو ڇورو ڪري ويٺي آهي. ڪم از ڪم تنهن جي نيما جهڙي هجي نه به هلندي. تو شادي شده کي جڏهن اهڙي ڇوڪري ملي سگهي ٿي، تڏهن مون دنيا جو ڇا بگاڙيو آهي؟ نيما جهڙي...هون... منهن ڏوڻي اچ پڇو. 'ڪم از ڪم نيما جهڙي.... نه به هلندي. هون.... پاڻ ڏاڍي شهزادي آهي. نيما... مان به نه ڦاسي پيو آهيان. ملي به تڏهن جڏهن ٻن ٻارن جو پيءُ ٿي چڪو آهيان برابر پيار ٿي ڪري، خوب ٿي ڪري، شادي نه ته، سچي عمر دوست ٿي رهڻ چاهي ٿي چري آهي چري. پيا کي ڪير سمجهائي ته پتني، پيڙ، ماءُ کان سواءِ ڪنهن عورت سان دوستيءَ جو سنبنڌ به رکي سگهجي ٿو پيا ضدي آهي.... باس کي لکي منهنجي نوڪري ڇو تو وڃائڻ چاهي. پوءِ ڪٿان گهمائيندس نيما کي. ڪٿان آڻيندس پريزنٽس.... 'ڏسجو، ڪنهن ڏينهن ان نيما جي چڪر ۾ اهڙيءَ پوميءَ ۾ ڦاسندا جو...' ڪملا به هڪ ڏينهن چيو هو....

"ڪملا، پٽي، ڇانهن جو ڇا ٿيو؟ ڪمال آهي، ٻن پيالن تي ايڏي دير." هو پلنگ تان اٿي ڪمري کان ٻاهر نڪري ڪچن ۾ وڃڻ بدران باٿ روم ۾ هليو ويو.

شيام هن جي غير موجودگيءَ جو فائدو وٺي نڪرو نڪرو شيلف تي پيل ڪتاب ۽ مخزنون اٿلائڻ لڳو. هن جا خط ڳولهڻ لڳو. هن ٿي ڪيس نيما سان پنهنجي

’اڦيئر‘ جا ڪيترا روماني باب پڙهايا هئا. هن جي پيار ڀريل خطن جا ڪي فقرا، جيڪي هن کي برزبان ياد ٿي ويا هئا، دهرايا هئا. پر شيام کي اهڙو ڪوبه خط نه مليو. ٽراس ٿي، ڊرت ٿي، هن جي اچڻ کان اڳ، هو صوفا تي ساڳيءَ طرح ويهي رهيو اُٿش ڏري جي رڪ ٽپائيءَ تي چنبڙي، پنکي جي هوا ۾ آن کي آڏامندو ڏسندو رهيو.

باٿ روم وچان جو هن کي پيو ڪو ڪارڻ ڪونه هو. فقط ڪي گهڙيون اڪيلو رهي، هن شيام کي ڪارڻ بابت ڪجهه سوچڻ ٿي چاهيو. پر باٿ روم جو دروازو اندران بند ڪري هن کي ويچار ٿي پيو آيو ته.... پڇڻ ڪانئرتا آهي، نيما جو وشواس ٿي ٽٽي پوندو. اج ڪيئن به نهما کي الڳ، پپا کي الڳ هو هڪ چٽرائي ڀريو خط لکندو: ”مسٽر پارگو، يو شڊ بليو ماءِ آنيسٽي ۽ سنسيرٽي.... يو هئو نو رائيٽ ٽ اسپائل ماءِ....‘ هن اهو خط ڪلهه صبح کان نه ڄاڻ ڪيترا دفعا من ٿي من ۾ دهرايو هو، وڌايو، گهٽايو هو، ڦيرايو هو. ڊڪشنري ڪڍي ڪيترا سٺا لفظ ڳولهي، الڳ لکيا هئا. پنهنجي پر اثر ڊرافٽنگ تي هن کي فخر ٿيو.

ٻاهر نڪري هن ڏٺو ڪچن بند هو. ڪملا شايد شايد ’لنٽرن‘ ويل آهي، هن سوچيو. هو جڏهن ڪمري ۾ موٽيو ته ديال به آتي حاضر هو.

هن آنان ڏي رڙ ڪئي، ”ڪملا، چڱو رهڻ ڏي

چانهه. هتي نمبر وڏي ويو آهي. اُهو هوٽل تي ئي ٽا وڃون."

"چئه ديال، تنهن جي سماج سيوا جو ڪهڙو حال آهي؟" پر من ۾ هن قبولي ورتو ته اڄ جي موڪل بس ويٺي بيڪار. گوڪ اڪيلائي ورهائجي وڃڻ سبب هو صبح کان هينئر پاڻ کي ڪجهه هلڪو هلڪو محسوس ڪري رهيو آهي. هن سگريٽ جو پئڪيٽ ديال ڏانهن وڌايو. ديال آڏي ۽ بيپرواهه نگاهه سان شيام کي توري رهيو هو.

"ٻڌ ٺاڪر، توکي اڄ ڪلاڪ ڏيڍ ڪڍڻو پوندو" ديال سگريٽ دکائي صوفا تي ٽيڪ ڏني، "يار، هنن ڀيلن پنهنجون حرڪتون وڌائي ڇڏيون آهن. ڪلهه پل وٽ نوين لڳي رات جو چئناڻيءَ جي پيءُ کي روڪي پئسا ڦري ويا. ٽيون ۽ چوٿون ڏينهن به اهڙيون وارداتون ٿيون آهن.

"نه ته ڇا ڪن. مان ٿو چوان هنن کي اهو گهڻو اڳ ڪرڻ کپندو هو. جن وٽ وڌيڪ پئسا آهن انهن کان ڦريندائي."

"ڪمال آهي، اهو ته انڌير ڇئبو. پوليس به هنن سان ٻٽ آهي. اسان جي ڪالونيءَ کي ڇڏي ٻئي هنڌ وڃي ڪجهه به ڪن. اسان جو ڇا." ديال سگريٽ جا ٽڪڙا ٽڪڙا ڪش هڻڻ لڳو. شيام انهن ڳالهين کان ڇڙ ڪتيل، مخزن ۾ منهن کپائي ويٺو رهيو.

هـن آتـي نـائيٽ ڊريس مٿائـي پينٽ شرٽ پاتي. پينٽ جـي کيسي ۾ بي خياليءَ سان هٿ وڌائين تـه ان ۾ نيما جـو لفافو پيو هـو. هـن هڪدم هٿ ٻاهر ڇڪي ورتو، ڇـو ته اندر کنهن ڀرندڙ آگر سـان هٿ ٽڪرايو هجيس.

”پر اِن ۾ تون يا مان ڪجهه به نٿا ڪري سگهون“ هن ڪمري جي دروازي ڏانهن وڃـي رڙ ڪئي، ”رهڻ ڏي ڇانهه، ڏاهي هجيئي ته ٻارن کي ڏيئي ڇڏج.“

ديال معاملي جا تفصيل ٻڌائڻ لڳو تـه پوليس هنن سان مليل آهي. ڪجهه نـه ٿي ڪري. پيلن جي مکيءَ کي گهرائي ڪجهه ڏاڪ ڌمڪي ڏيئي پوندي، ڪجهه پرچاءُ ڪرڻو پوندو. وڪيل سئناڻيءَ ميجو آهي تـه هو کين سمجهائيندو. هن جو ڏاڍو اثر اٿـن. اِن ڪري اڄ ميٽنگ ڪوٺائي اٿس، ديال زور ڀريو تـه هو به ضرور اُن ميٽنگ ۾ اچي.

هـن ٺهڪ ڏنـو، اِهـو چورن جـو وڪيل سئناڻي پنهنجن اصيلن کي سمجهائيندو تـه هنن شاهوڪارن کي نه ڦريو. ٻئي هنڌ پلي وڃي چوريون ڪريو ۽ پوءِ تو هانکي چوندو سائين چنتا نه ڪريو. مان ويٺو آهيان، ديال يار رت ناياب آهي.“

شيام آئي ٻيهي رهيو، لاچار ديال کي به اٿڻو پيو. هن سوچيو پوليس ۽ وڪيل سان تـه مونکي به واسطو پئجي سگهي ٿو. سگهيٽو ڇا، پڪ پوندو. نيما کي ٻار ٽڪي

پهو آهي، هن جي ٻڌيءَ وٽ ثابتيءَ طور سنڌس کي خط ٻه آهن. ٻڌي، سچ، ڏاڍو ضدي آهي. سمجهي ڪجهه به نٿو. مان ۽ نعما گڏجي مڄايونس ته پار نيڪال ٿا ڪرايون. مجي وڃي شايد. نه، نه مڃيندو. ڪيئن به منهنجي پاس ٿاڻين ڳالهه نه وڃي ڪڍي. هوءَ ڏاڍو اخلاق جو ڪوڏيو آهي، منهنجو الائي هن تي ڪيئن سنو اثر ويٺل آهي. اثر وڃي پوي ڪڏ ۾ لهيس ته لهيس. نوڪري نه وڃي ڪڍي. آءٌ ڪانٽ آفورڊ اِٽ. نعما به بس چري آهي، هاڻ وٺ مزو. ٻٽ ڪر عشق. اڳي به پريمي هوندا هئا، محبت ۾ پيا پچرندا، پر مجال آهي جو هڪ ٻئي کي ڇهن به ڪٿي، روحاني پريم هوندو هو روحاني.

هن پاهر نڪرڻ وقت ديال جو چهرو ڪجهه لٿل پاتيو. لڳو هوءَ ناراض ٿي ويو آهي ۽ کيس آٿت ڏيڻ ضروري آهي.

”ڪهڙو ٽائيم آهي ميٽنگ جو، مان اينڊس اِها بي سلامتي ۽ سماج ۾ ڦهليل بداخلاقي ڪيئن به بند ٿيڻ گهرجي. حد ٿي ويئي آهي ٻيءَ. آخر هيءَ شريفن جي بستي آهي.

نرتڪي هن ڪي پاڻ تي عجب لڳو ته اِهو سڀ هو چـا چئي ويو. جيڪي لفظ هن نصور ۾ ڪيترا دفعا هين جي واتان پاڻ بابت يا پاڻ ڏانهن مخاطب ٿي چيل هئي تي خوف محسوس ڪيو هو، اج ڪيڏي صفائيءَ

مان چئي ويو. اتي انهن لفظن جو ڪوبه ٺهڪندڙ سلسلو
هن کي نظر نه آيو. نه ڇا هن جي من تي خوف ڇانيل
آهي؟ فقط بي سلامتي ڇو؟ ها نه ڇا ڪافي نه هو،
بداخلاقي ۽ سماج.... بيڪار لفظ. مان به انهن رسمي
لفظن جي اثر ۾ اچي ڊو وڃان. پريم ڪرڻ ڪهڙي
بداخلاقي آهي ۽ سو به نيما جهڙي غير رواجي ڇوڪري
ڊواران پريم ڪيو وڃي، شدت سان چاهيو وڃي....
منهنجي جڳهه، تي ٻيو ڪو هجي ها ته.... ڇا جو سماج
... ڪهڙو اخلاق.... پرواهه ناهي نيما ڏس ڪهڙي نه
'بولڊ آهي! ان مان مزو نٿو اچي.' ڊونٽ وري نيما،
آءِ ايم وٽ يو....

”ڇو، تون اج ڪوهيل ڪوهيل پيو لڳين؟“ شيام
هوٽل ۾ هن جي ڪلهي کي ڏورو ڏيندي آهستي پڇيو،
جيئن ديال نه ٻڌي. هو چپ رهيو. شيام وري پليٽ ۾
چانهه سرڪڻ لڳو. هو ان تي خفي ٿي اٿيو. شيام جي
اها عادت هن کي بلڪل نه وڻندي آهي: سرڪي چانهه
پيئڻ. مون وٽ جڏهن به ايندو آهي، چانٽي پڇهي اٺين
ڪندو آهي. گهر ۾ وڏي پيءُ اڳيان، هميشه سپ ڪري
۽ هتي سالو سرڪي. واهيات. نيما هجي ته چماٽ
وهائي ڪڍيس. سچ هي هندستان الائي ڪڏهن سڌرندو.
”نه، نه، مان تو بابت ئي سوچي رهيو هوس.“ هن
ٻيو سگريٽ دکايو. شيام جي همت وري ٽني پيئي ۽
هو پاڻ بچي ويو. ان مان هن جي همت وڌي، اج هو

شيام کان اڪثين روئي روئارڻ جو پورو بدلو وٺي سگهندو. دک چا آهي، دک جو فلسفو، ان جي ذري به خبر ڪانه اٿس.

سامهون بس اچي رهي هئي، ديال چانهه ختم ڪري اٿي کڙو ٿيو. ”چگو ڊاڪٽر، مان هلان ٿو، ڏس تون ضرور اچج. مون کي اچا گهٽن کي اطلاع ڏيڻو آهي. بار ٿو جهڙا پڙهيل ڳڙهيل ماڻهو به جيڪڏهن سماج لاءِ ڪجهه نه ڪندا ته پوءِ اونده سمجهه.“

هو اول ته سسي ويو. وري دل ۾ آيس ته ديال کي سڏي پڏائي. پر پهاران ”ها، ها، ضرور“ ڪندو رهجي ويو.

”چگو“ شيام به اٿي اُٿو. ”نه، نه ويهه، ٻي ٽا چانهه پيون. ديال جي ڳالهين ڊاڪو ٿي بگاڙي ڇڏيو.“ هن شيام جي ٻانهن پڪڙي ڪيس ويهاريو ۽ چانهه جو آرڊر ڏنو.

”پڌ، مان سوچي رهيو هوس، اهو ٺيڪ ناهي. ڪا سٺي سنسڪاري ڇوڪري ڏسي ترت شادي ڪري ڇڏ. اهي خوابن جون ملڪائون هئي ڪنهن کي ملئيون آهن يار.“

”مان هلان ٿو“ شيام اٿي بيهي رهيو. هو نروس ٿي آيو هو، اهو صاف پئي لڳو.

”منهنجو مطلب آهي، ترت ڪو نرنئه ڪرڻ تنهن جي ٿي پلي لاءِ....“ هن جملو اڌ ۾ ڇڏيو ۽ پاڻ به اٿي بيٺو.

”مار گولي پلي کي.... تون به“ ۽ شيام هليو ويو. هاڻ هن لاءِ چنڻ اُن مخصوص پل ۾ جيون جو ڪوبه

مقصد ڪونه ٻجهيو. زندگيءَ جا سڀ سلسلا ڇڏائجي ويا. هو وري گهر موٽي وڃڻ ڪان ڪيٻائڻ لڳو. گهر ۾، اَن پلنگ تي، پلنگ جي مقرر اَن ٽيڪ تي، هن کي لڳو، نيما جي خط جا فقرا، ٻيا جي ڏمڪيءَ جا لفظ هن جي انتظار ۾ سجاڳ ويٺا آهن. هو جيئن ٿي ويندو، ڪيس چنبڙي پوندا هن جي دل، دماغ تي سوار ٿي ويندا ۽ هو نستو ٿي پوندو.

اسان وٽان هي ڪتاب گهرائي سگهو ٿا

۰۱	ڪويت ڪنارا سفر نامو	الطاف شيخ	۱۰-۰
۰۲	بندر ديسان ديس	,,	۸-۰
۰۳	سمونڊ جن ساٿيهه	,,	۴-۰
۰۴	سي جوين ڏينهن	,,	۱۰-۰
۰۵	بندر بازابون	,,	۱۲-۰
۰۶	اندر جنهن آڃ	ماهتاب محبوب	۱۵-۰
۰۷	سون ورني ڌرتي	سليمان شيخ	۱۰-۰
۰۸	ڪهاڻي نمبر	منصور پبليڪيشن	۱۵-۰
۰۹	ٻاڙي ناهي ٻروڙ ڪهاڻيون	بادل جمالي	۷-۰
۰۱۰	ساماڻي ڌ. سک ويا	نيلوفر مظفر	۹-۰
۰۱۱	پل ٿي ويئل هڪ نوجوان	ڪيهر شوڪت	۶-۰
۰۱۲	جلا وطن	نورالهديٰ شاهه	۲۰-۰
۰۱۳	ڪربلا	,, ,,	۱۵-۰
۰۱۴	ڪهاڻيون	حامد بروهي	۱۰-۰
۰۱۵	پن ڇڻ ڪانپوءِ	شرجيل	۱۵-۰
۰۱۶	اڌورو سفر (ناول)	ڪرشن چندر	۴-۰
۰۱۷	ڏٺم اڻ ڏٺل	نجم عباسي	۱۵-۰

گهرائڻ لاءِ:-

ڪنول پبلشرس ۴۷۴ صدر، حيدرآباد سنڌ

ويجهڙائي ۾ شايع ٿيندڙ ڪتاب

گونگي ڌرتي، ٻوڙو آڪاس (ڪهاڻيون)
شوڪت حسين شورو.

شوڪت حسين شورو سنڌ جو سڄاڻ ۽ مهان ڪهاڻيڪارن ۾ شمار ٿئي ٿو. ان عظيم ليکڪ جون بهترين ڪهاڻيون ڪتابي روپ ۾ توهان آڏو. صفحا ١٦٠ ڪرائون سائيز ڊسٽ ڪور فتاح جو ناهيل چئن رنگن ۾ ڪور. قيمت ١٠ روپيه.

رات، سانت ۽ سوچون (ڪهاڻيون) طارق عالم

نئين ٽهي جي نوجوان ۽ سرت پرئي ليکڪ جي ڪهاڻين جو نڪور مجموعو. ڇپائي جا مرحلا تيزي سان طئي ڪري پيو. دلڪش سرورق صفحا ١٦٠ ڪرائون سائيز قيمت ١٠ روپيه.

گهايل گهايل سپنا سپنا (ڪهاڻيون) هدايت پريم

سنڌ جي عظيم ليکڪ جون لکڻيون ڪتابي شڪل ۾ صفحا ١٦٠- ڪرائون سائيز- قيمت ١٠ روپيه

پريم پتر (خط)

دنيا جي عظيم تخليقڪارن جا خط پنهنجي محبوبائن ڏانهن- منفرد ڪتاب- پاڪيٽ سائيز- قيمت ١٠ روپيه

ايجنٽ پنهنجو آرڊر بڪ ڪرائن.

ڪنول پبلشرس

معرفت: پرفيڪٽ پرنٽرس ٤٧٤ صدر حيدرآباد